

Wyniki Standardowe 2019 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGORZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2021

Wyniki Standardowe 2019 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 800
MAŁOPOLSKA I POGÓRZE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ:

mgr inż. Rafał Tarasiuk

Warszawa 2021

Redakcja techniczna

Monika Furmaniak

Grażyna Nachtman

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-850-6

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych

00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20

Tel.: +48 (22) 505 45 82

E-mail: portal@fadm.pl

Internet: www.fadm.pl; www.polskifadm.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze	8
1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN	9
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	33
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	36
Wnioski	55

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze.....	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych.....	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	14
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	19
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	20
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych	23
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	24
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	25
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych	26
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	26
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	29
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	30
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	31
Wykres 2.1-31	Relacja przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych	31
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	34

Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	35
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	51
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	53
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	54

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
ONW	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRGR	- Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2019, w regionie Małopolska i Pogórze. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych liczącej w regionie Małopolska i Pogórze 1 441 gospodarstw. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Małopolska i Pogórze², w analizowanym roku obejmowało 146 022 gospodarstwa. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa w próbie, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro Standardowej Produkcji.

Głównym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2019 roku w regionie Małopolska i Pogórze.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że typ rolniczy „zwierzęta ziarnożerne” obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. Pomimo określenia klasy gospodarstw bardzo małych w granicach od 2 tys. do 8 tys. euro Standardowej Produkcji należy pamiętać, że w tej grupie znajdują się gospodarstwa o wielkości ekonomicznej co najmniej 4 000 euro SO (zgodnie z progiem włączającym gospodarstwo do badań Polskiego FADN).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne. Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Małopolska i Pogórze, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących: podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw, wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Tarasiuk R.: „Wyniki Standardowe 2019 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 800 Małopolska i Pogórze. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2021.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Małanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R. Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

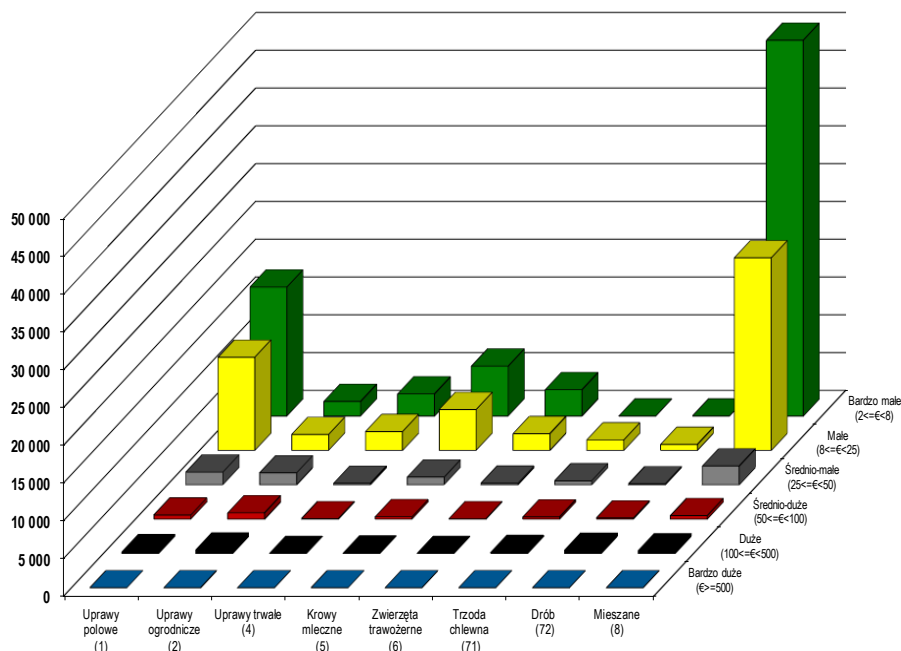
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

W tym rozdziale zawarta jest analiza rozkładu liczby gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN z regionu Małopolska i Pogórze oraz w polu obserwacji Polskiego FADN całego kraju, według tych samych dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu planów wyboru próby gospodarstw rolnych.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze

W polu obserwacji regionu 800 (Małopolska i Pogórze) znajdowało się 146 022 gospodarstwa. Dominowały w nim gospodarstwa mieszane (53,8% gospodarstw). Drugim typem pod względem udziału były gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych – 21,8%. Gospodarstwa z tego regionu charakteryzowały się wyraźnie mniejszą siłą ekonomiczną niż w innych regionach, aż 91,7% gospodarstw posiadało wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 25 tys. euro SO.

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

W 2019 roku - ze względu na obowiązujące zasady upowszechniania danych FADN - typ gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie drobiu nie został zaprezentowany, ponieważ w regionie Małopolska i Pogórze w grupie tej było mniej niż 15 gospodarstw. Z tego samego powodu klasa gospodarstw największych (powyżej 500 tys. euro SO), w analizie wyników gospodarstw grupowanych według klas wielkości ekonomicznej (rozdział 2.2), została pominięta.

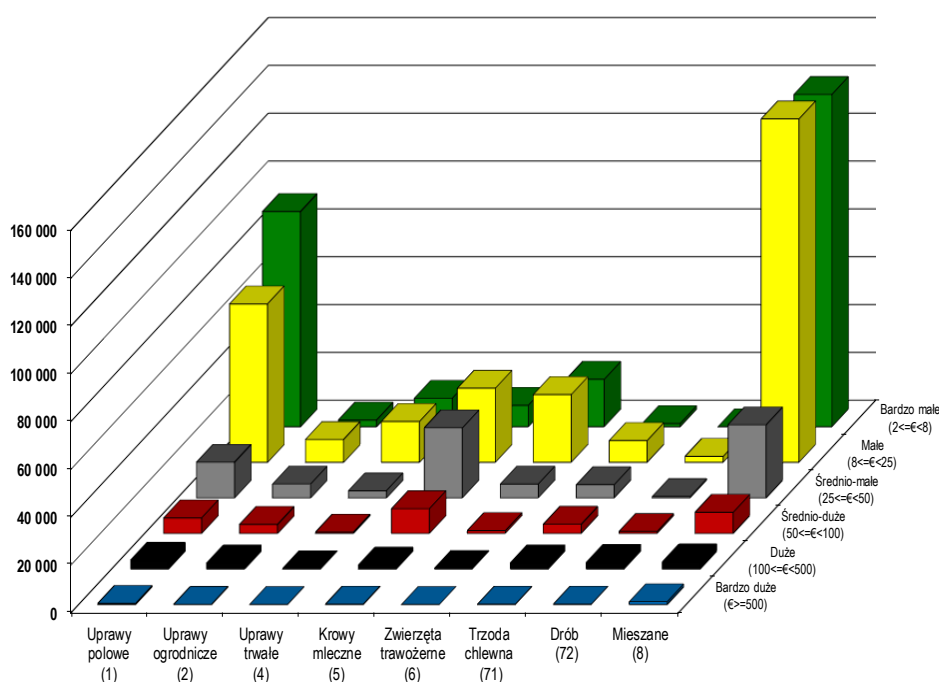
Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2019 r. region Małopolska i Pogórze wyniosła 13 978,4 euro SO. Na taką wielkość miał wpływ zdecydowanie asymetryczny, silnie prawoskośny rozkład liczby gospodarstw.

1.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Podobnie jak w regionie Małopolska i Pogórze, większość gospodarstw rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN (44,6%), należała do typu gospodarstw mieszanych. Drugim typem pod względem udziału były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (24,9%). W przeważającej liczbie gospodarstw (92,6%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro. (patrz: Wykres 1.2-1)

Przeciętna wielkość ekonomiczna gospodarstwa reprezentującego w 2019 r. pole obserwacji Polskiego FADN wyniosła 24 099,7 euro SO. To wskazuje, że wielkość ekonomiczna średniego gospodarstwa w regionie Małopolska i Pogórze była znacząco mniejsza od średniego gospodarstwa z pola obserwacji Polskiego FADN i stanowiła zaledwie 60,2% tej wielkości.

Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

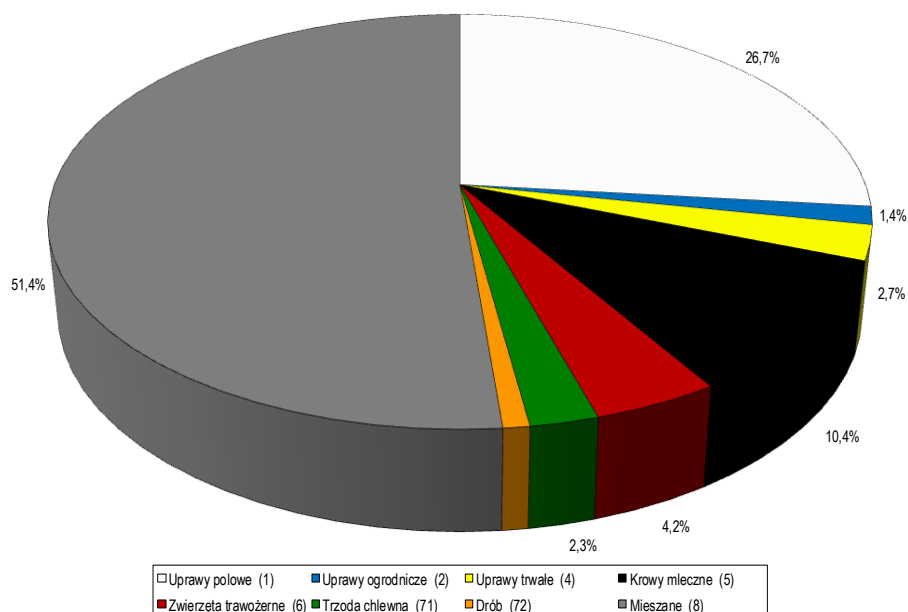
Analizę wyników standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane wskaźniki wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

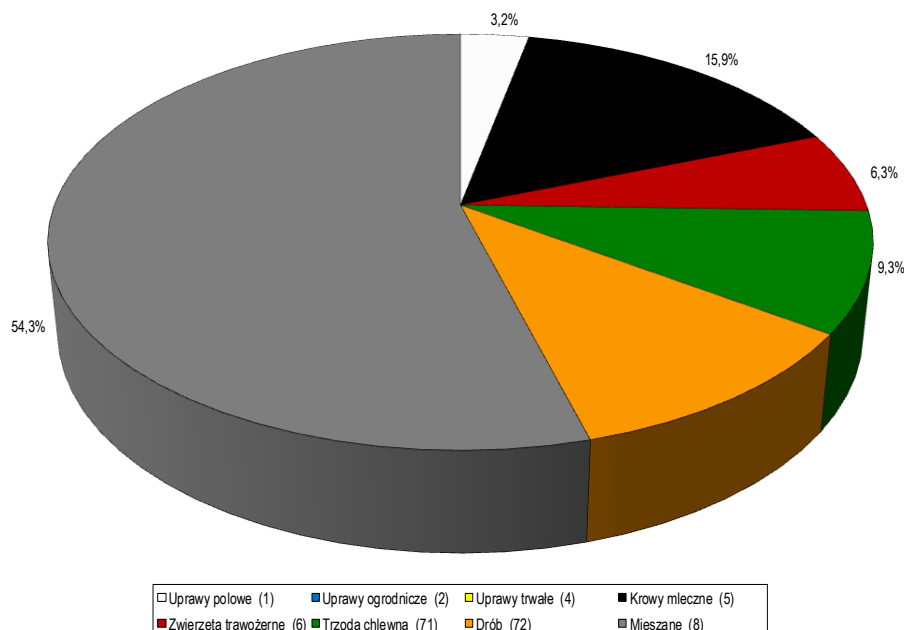
Wykres 2.1-1 pokazuje, że największy obszar użytków rolnych w polu obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze posiadały gospodarstwa mieszane oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 51,4% i 26,7%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, chowie trzody chlewnej oraz uprawach trwałych (odpowiednio: 1,4%, 2,3% oraz 2,7%).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

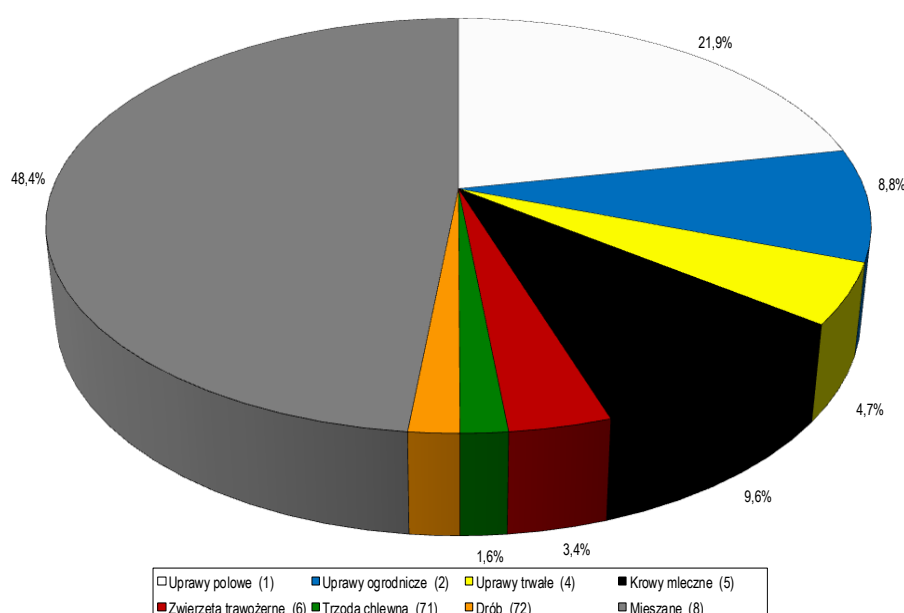
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na sztuki przeliczeniowe LU), zobrazowany przez Wykres 2.1-2 wskazuje, że 54,3% pogłowia zwierząt utrzymywane było w gospodarstwach mieszanych. Natomiast gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych miały śladowy udział w posiadaniu zwierząt.

Wykres 2.1-2 Poglówie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

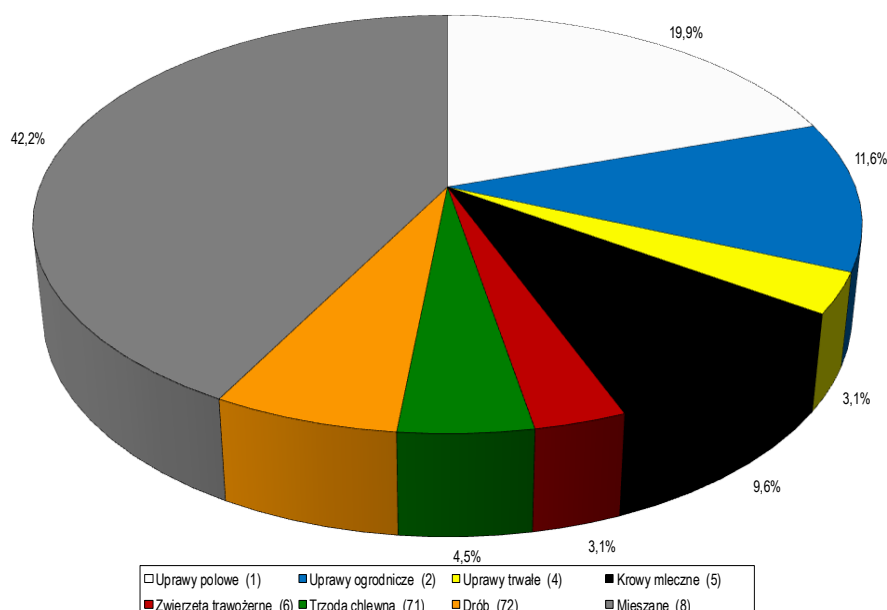
Gospodarstwa mieszane zaabsorbowały również do swojej działalności operacyjnej dominującą część (48,4%) zasobów pracy, wyrażonych liczbą osób pełnozatrudnionych. Wykres 2.1-3 pokazuje, że pozostałe grupy gospodarstw zaangażowały istotnie mniej nakładów pracy (do 21,9% w typie uprawy polowe), co spowodowane jest wyraźną przewagą udziału gospodarstw mieszanych w badanej populacji. Najmniej zasobów pracy wykorzystano w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (1,6%).

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Z rozkładu gospodarstw wynika, że największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO)⁶ w towarowym sektorze rolnictwa miało cztery typy rolnicze (patrz: Wykres 2.1-4). Były to gospodarstwa mieszane (42,2%), gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (19,9%), uprawach ogrodniczych (11,6%) i hodowli krów mlecznych (9,6%). Najmniejszym udziałem w tworzeniu wartości SO charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i chowie zwierząt trawożernych (3,1%).

Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według typów rolniczych

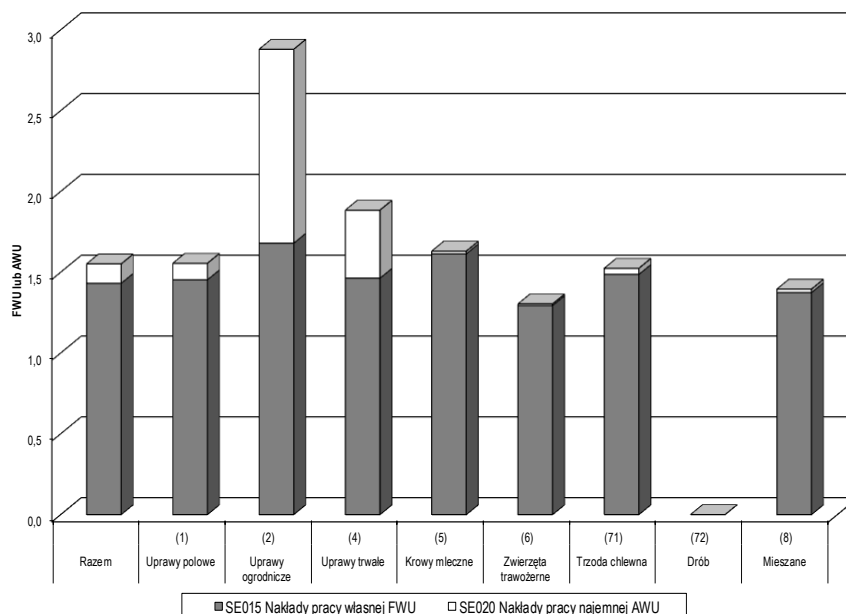

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

Poziom całkowitych nakładów pracy wnoszonych do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego wyodrębniał gospodarstwa różniące się ukierunkowaniem produkcyjnym. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, uprawach trwałych i hodowli krów, poniesione zostały największe nakłady pracy. Ich podstawą była praca własna, jednakże niemal równie wysoki udział pracy najemnej odnotowano w uprawach ogrodniczych (41,7%). W pozostałych typach gospodarstw udział pracy najemnej był mniejszy, a nakłady pracy własnej kształtowały się średnio na poziomie około 1,4 FWU (jednostek przeliczeniowych pracy członków rodziny). Gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych charakteryzowały się najmniejszą absorpcją pracy, odnotowano w nich również najmniejszy, wręcz śladowy (0,77%) udział pracy najemnej (patrz: Wykres 2.1-5).

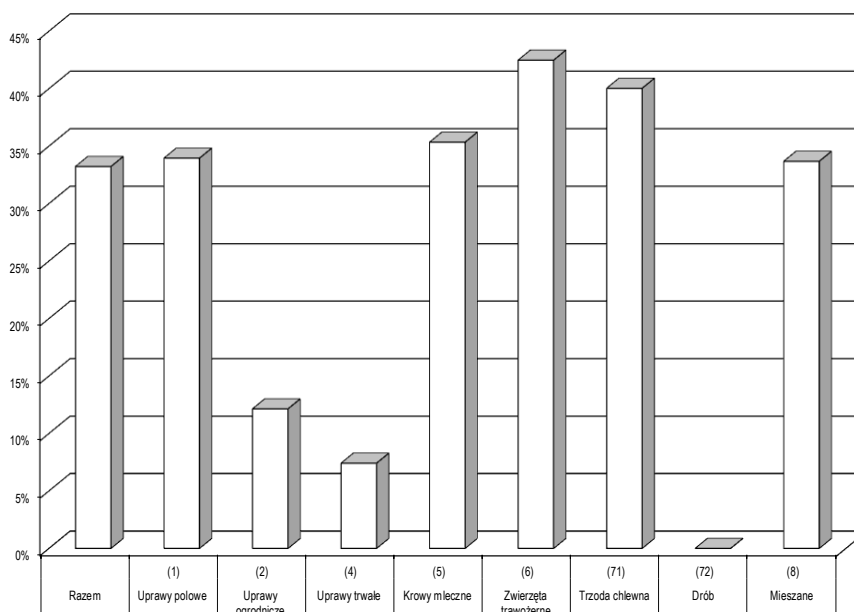
⁶ Standardową Produkcję należy rozumieć jako potencjalnie możliwą do wytworzenia wartość produkcji w przeciętnych warunkach przyrodniczo-ekonomicznych w danym regionie. Należy nadmienić, iż rolnicy lepiej zarządzający gospodarstwem, dysponujący lepszymi glebami itp., z reguły uzyskują wyższą wartość produkcji rolniczej (SE135+SE206) obliczonej na podstawie danych z rzeczywistej działalności, niż obliczonej na podstawie średnich współczynników SO.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

W zasobach ziemi rolniczej wszystkich typów rolniczych w regionie Małopolska i Pogórze odnotowano udział ziemi dodzierżawianej (patrz: Wykres 2.1-6). Spośród analizowanych typów gospodarstw najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (42,4%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (7,4%).

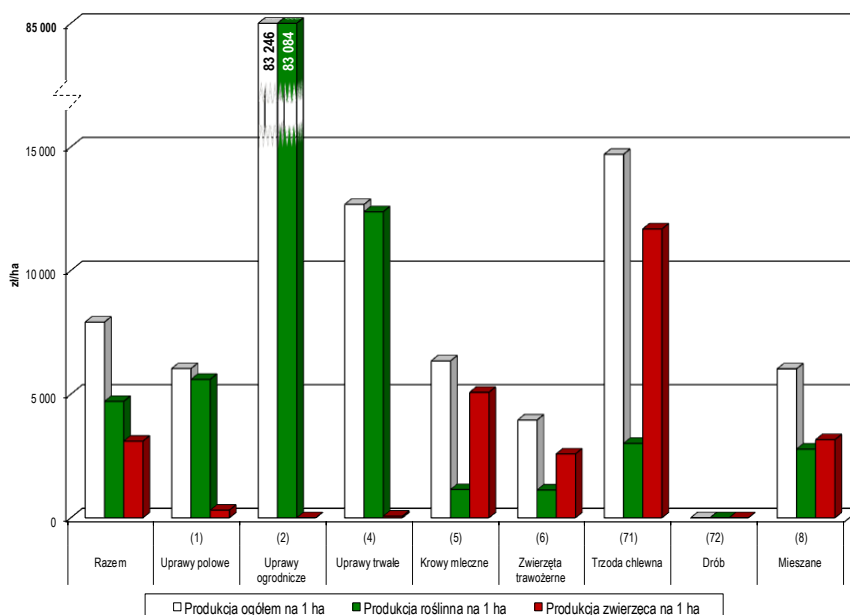
Wykres 2.1-6 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych

Stan ten warunkowany był technologią produkcji. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych głównym czynnikiem wytwórczym jest ziemia, a w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych wymagane są kosztowne inwestycje o wieloletnim okresie użytkowania, co zazwyczaj przesądza o lokowaniu ich na ziemi własnej.

Wśród analizowanych ośmiu typów rolniczych, szczególnie wysoką produktywnością ziemi (83 246 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa ogrodnicze (patrz: Wykres 2.1-7). Wynika to z faktu, że produkcja w tym typie gospodarstw wytwarzana była w więcej niż jednym cyklu produkcji bez potrzeby angażowania znaczących zasobów ziemi. Najniższą produktywnością ziemi (3 953 zł/ha) charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych, których produkcja bazuje na paszach objętościowych.

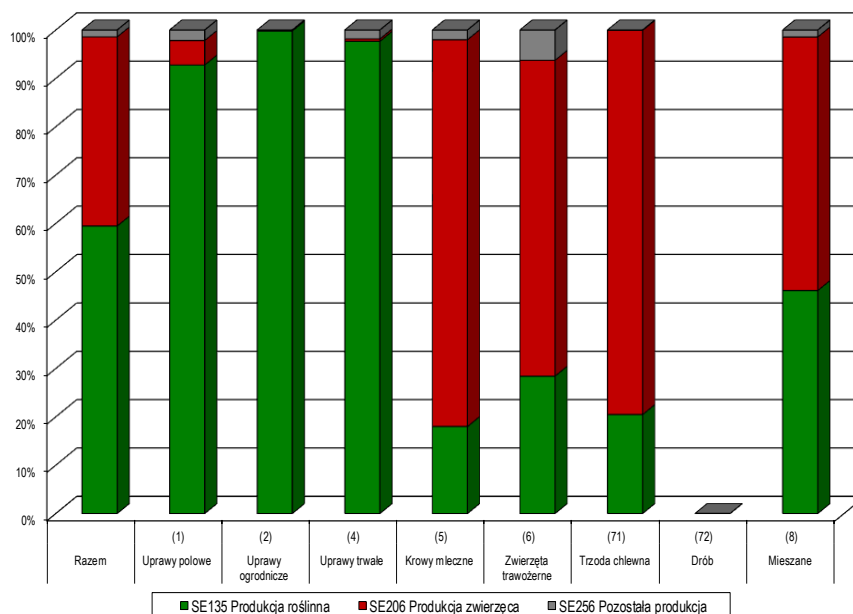
Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych praktycznie całą wartość produkcji zrealizowały poprzez produkcję roślinną (odpowiednio 99,8% i 97,7%). Natomiast w typach specjalizujących się w chowie zwierząt, udział produkcji roślinnej wyniósł od 18% (typ krowy mleczne) do ok. 28% (typ zwierzęta trawożerne). Relatywnie wysokie wskaźniki udziału produkcji roślinnej w produkcji gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej wynikają z przyjętej metody rachunku produkcji gospodarstwa rolnego. W rachunku tym wartość produktów potencjalnie towarowych, wytworzonych i zużytych w gospodarstwie (na pasze, nasiona) występuje w obu stronach rachunku wyników (produkcji i kosztów). W związku z tym, im wyższy jest poziom samozaopatrzenia produkcyjnego w gospodarstwie, tym większa jest wartość jego produkcji.

Udział pozostałej produkcji⁷ był niewielki we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowił margines produkcji gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-8).

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

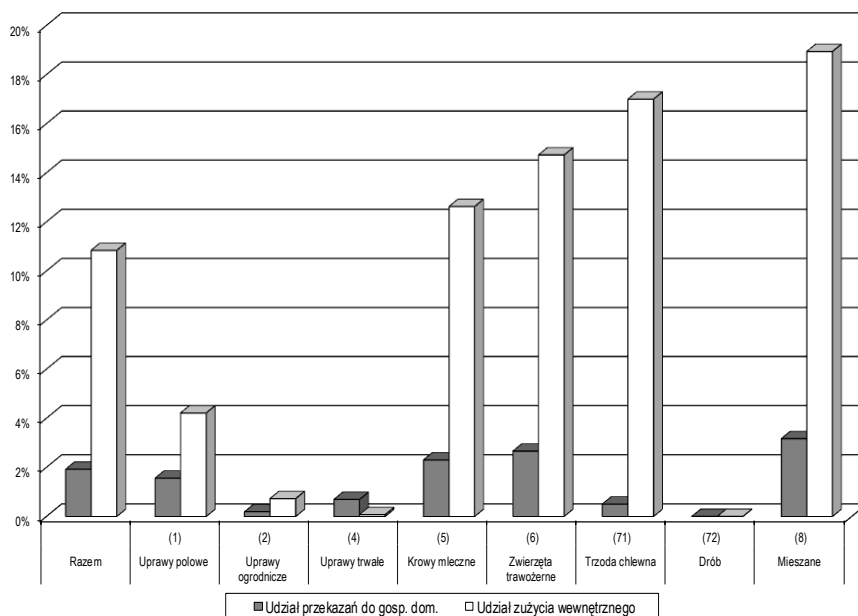
Najniższe wskaźniki udziału zużycia wewnętrznego odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (0,07%) i w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (0,73%). Odzwierciedlają one stopień wykorzystania własnych produktów w dalszej produkcji gospodarstwa rolnego tzw. samozaopatrzenia produkcyjnego. To oznacza, że te typy gospodarstw realizują produkcję z użyciem materiałów z zakupu, a samozaopatrzenie produkcyjne występuje w śladowym wymiarze (patrz: Wykres 2.1-9). Poziom przekazania produktów gospodarstwa rolnego do gospodarstwa domowego nie stanowił znaczącego rozmiaru zrealizowanej produkcji. Wskaźnik wartości przekazania do gospodarstwa domowego w odniesieniu do wartości zrealizowanej produkcji zawierał się w przedziale od 0,19% (gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych) do 3,17% (gospodarstwa mieszane).

Niski wskaźnik przekazania z gospodarstw specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, w uprawach trwałych i w chowie trzody chlewnej wynika z ograniczonych możliwości bezpośredniego wykorzystania bardzo wąskiego asortymentu produktów wytwarzanych w tych gospodarstwach. Wskaźniki przekazania do gospodarstwa domowego były relatywnie wysokie w gospodarstwach mieszanych oraz w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożnych i krow mlecznych. Biorąc pod uwagę łączną wartość transakcji nierynkowych (zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego)

⁷ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

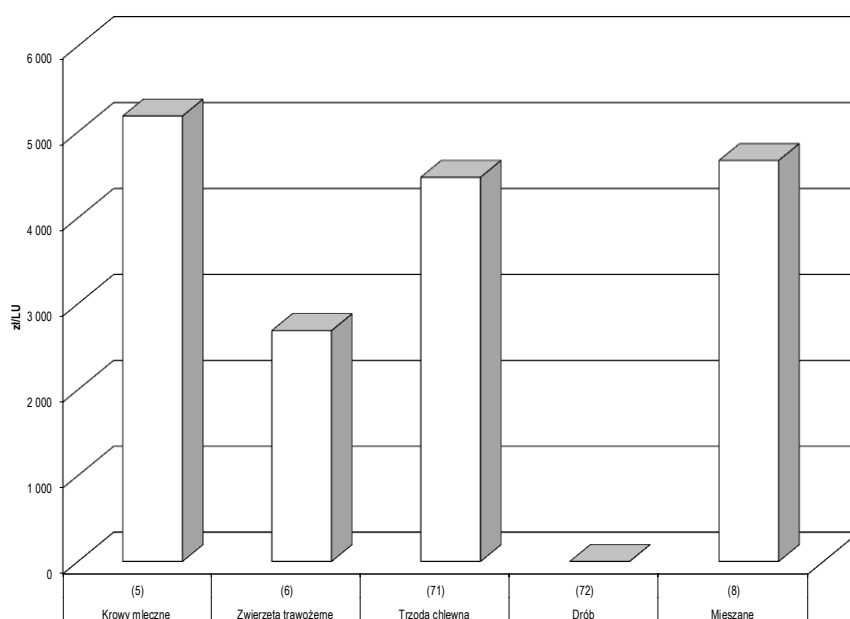
w przypadku tych typów produkcyjnych możemy mówić o dominacji modelu rolnictwa tradycyjnego, charakteryzującego się organiczną strukturą produkcji.

Wykres 2.1-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

Wartość zrealizowanej produkcji zwierzęcej przypadająca na jedną sztukę przeliczeniową zwierząt (1 LU) ma związek ze specyfiką typów rolniczych (Wykres 2.1-10).

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

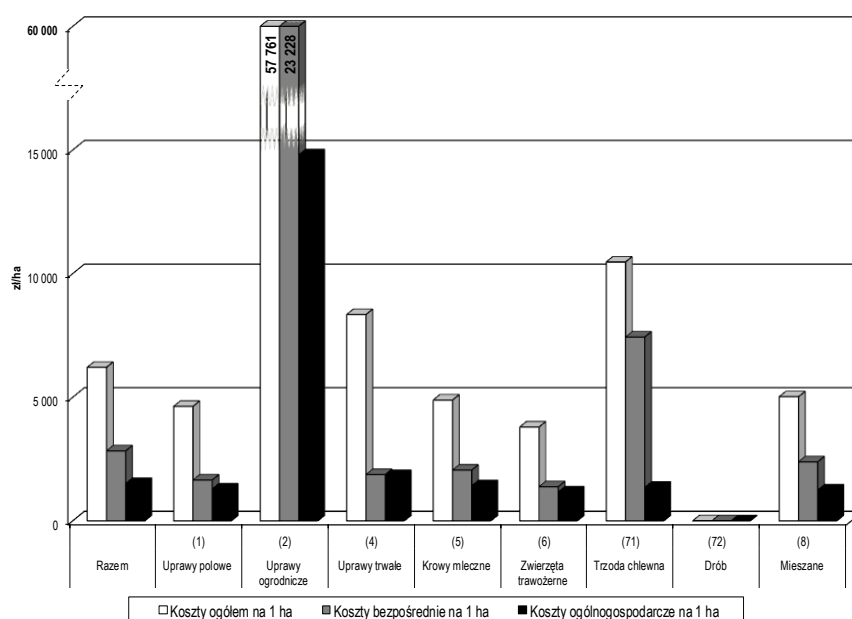

Wśród gospodarstw z dużym udziałem produkcji zwierzęcej w wartości produkcji całkowitej (typy 5 - 8, patrz: Wykres 2.1-8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się

gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (5 184 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (2 686 zł/LU). Produktivność zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ma charakter przypadkowy ze względu na mało liczne pogłowie zwierząt. Dlatego też na wykresie pominięto gospodarstwa z tych typów. Przykładowo, w przypadku gospodarstw zajmujących się uprawami trwałymi produkcja zwierzęca wynosi 42 815 zł, a pogłowie zwierząt wynosi zaledwie 0,01 LU, z czego wynika relacja tych wielkości na tak wysokim poziomie.

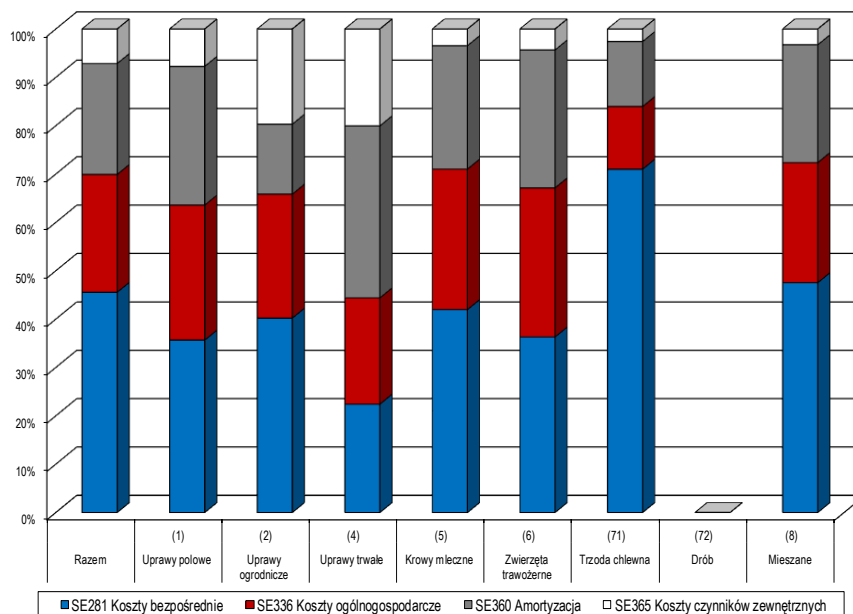
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-11). Najwyższy poziom kosztów ogółem osiągnięty został w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich (57 761 zł/ha). Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodnich wynika z wykorzystywania powierzchni w wielu cyklach produkcyjnych. Najniższe koszty ogółem przypadające na 1 ha użytków rolnych (3 792 zł) poniosły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

W strukturze kosztów ogółem koszty amortyzacji miały najwyższy, wynoszący 35,6% udział w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. W typie uprawy trwałe oraz uprawy ogrodnicze odnotowano najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych odpowiednio 20% i 19,7% (patrz: Wykres 2.1-12).

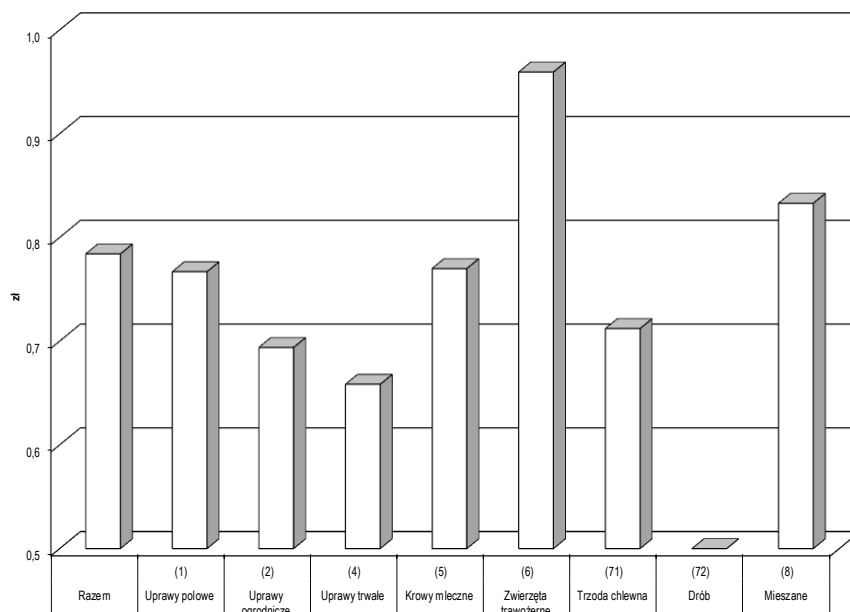
Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewniej zauważalny jest - wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstw - najwyższy udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (71%). Jest on spowodowany technologią produkcji, charakteryzującą się żywieniem paszami treściwymi wysokiej jakości. Udział kosztów ogólnogospodarczych w kosztach ogółem jest zbliżony w gospodarstwach zajmujących się uprawami polowymi, ogrodniczymi, trwałymi, chowem krów mlecznych, zwierząt trawożnych oraz w gospodarstwach mieszanych i znajduje się w przedziale od 22% do 30,8%. Nieco niższy udział mają koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach zajmujących się chowem trzody chlewniej (13%).

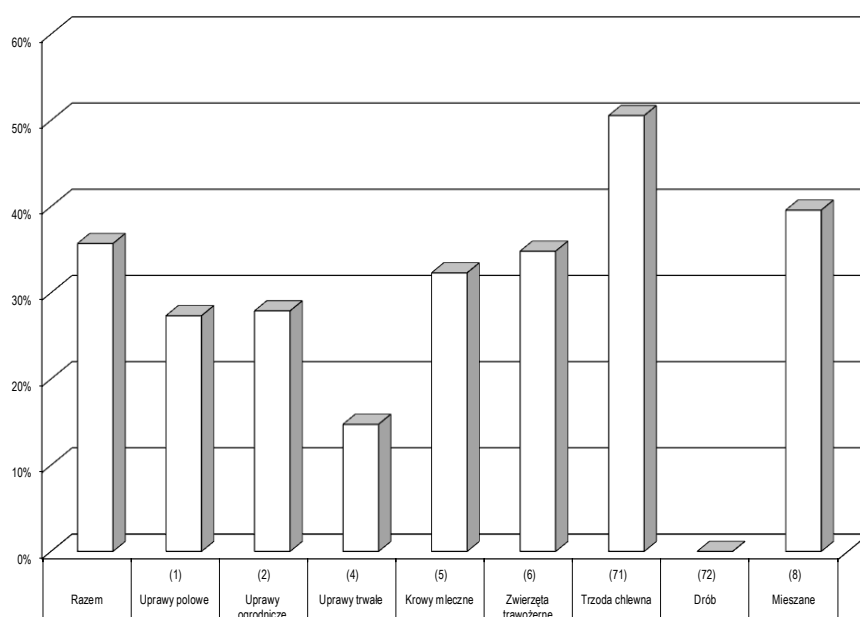
Efektywność produkcji liczona na podstawie zrealizowanej wartości produkcji obliczanej według cen rynkowych, wyrażana jest za pomocą wskaźnika kosztu wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W 2019 roku niekorzystnie wypadły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożnych, w których koszt 1 zł produkcji był prawie zrównany z poziomem tej produkcji i wyniósł 0,96 zł. Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych, w których wskaźnik ten wyniósł 0,66 zł.

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

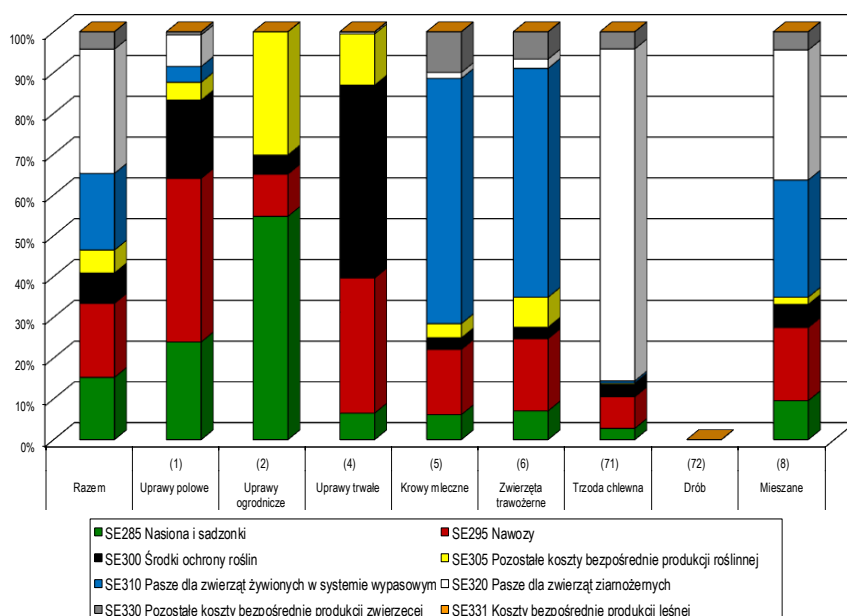

Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem w regionie Małopolska i Pogórze kształtowała się na najwyższym poziomie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (50,6%), natomiast najniższa była w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (14,7%) (patrz: Wykres 2.1-14 i Wykres 2.1-15).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

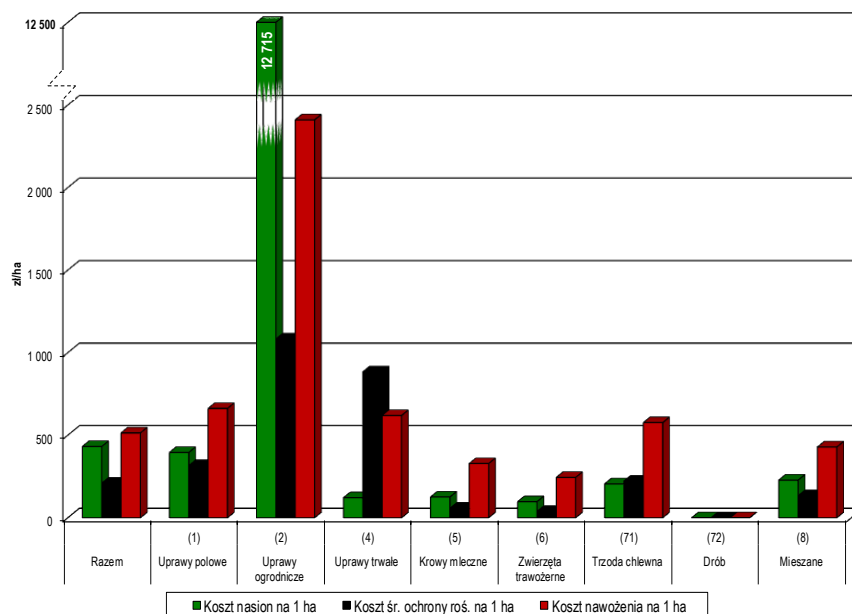

W zależności od ukierunkowania produkcyjnego gospodarstw różna była struktura rodzajowa kosztów bezpośrednich. W gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy polowe największy udział w kosztach bezpośrednich miały nawozy (40,1%). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych największy udział stanowiły nasiona i sadzonki (54,7%), zaś w uprawach trwałych środki ochrony roślin (47,3%). W gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą największy udział w kosztach bezpośrednich miały pasze - od 56,1% w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt trawożnych do 81,4% w gospodarstwach hodowli trzody chlewnej.

Najwyższe koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wystąpiły w gospodarstwach ogrodniczych (2 409 zł) i znacznie przewyższały wartość nawożenia w stosunku do pozostałych typów rolniczych (patrz: Wykres 2.1-16). Wysokim poziomem kosztów nawożenia w gospodarstwach ukierunkowanych na produkcję roślinną charakteryzowały się także gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (662 zł) oraz uprawach trwałych (619 zł). Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą, zwłaszcza utrzymujących bydło opasowe (244 zł) i mleczne (328 zł).

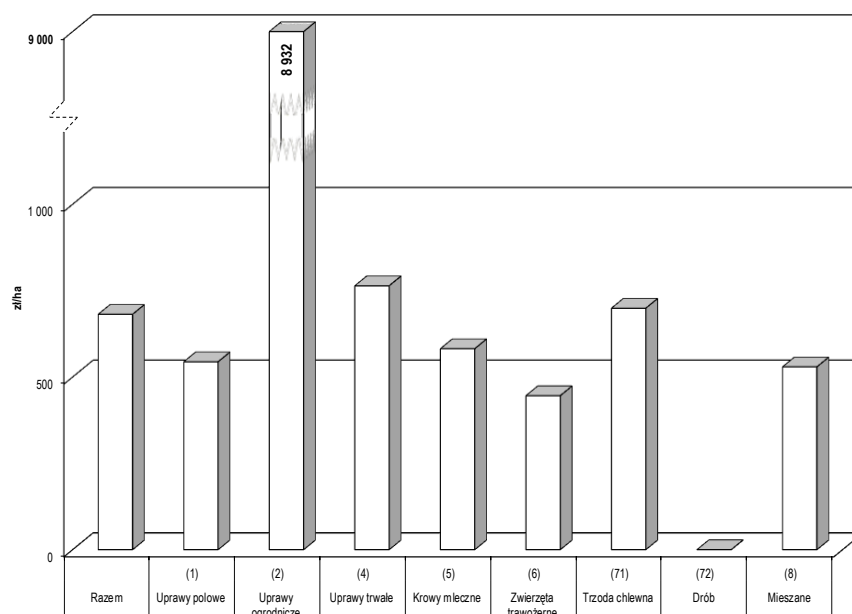
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha (1 083 zł) zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, a także w uprawach trwałych (883 zł) gdzie przewyższył on poziom kosztów nawożenia mineralnego. Najniższe zaś koszty środków ochrony roślin poniesiono w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożne (38 zł). To niewątpliwie wynika z większego udziału powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych i ich bardziej ekstensywnego użytkowania.

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

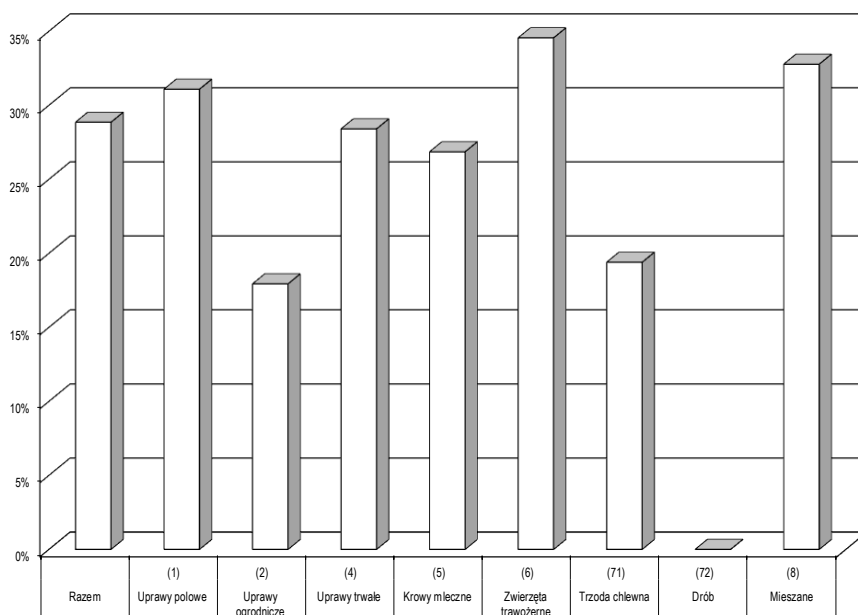
Najwyższy koszt nośników energii (energii elektrycznej i paliw) przypadających na jednostkę powierzchni odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 2.1-17). Koszty te wyniosły 8 932 zł na 1 ha użytków rolnych, podczas gdy w większości gospodarstw z pola obserwacji nie przekroczyły one wartości przeciętnej w regionie wynoszącej 681 zł.

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

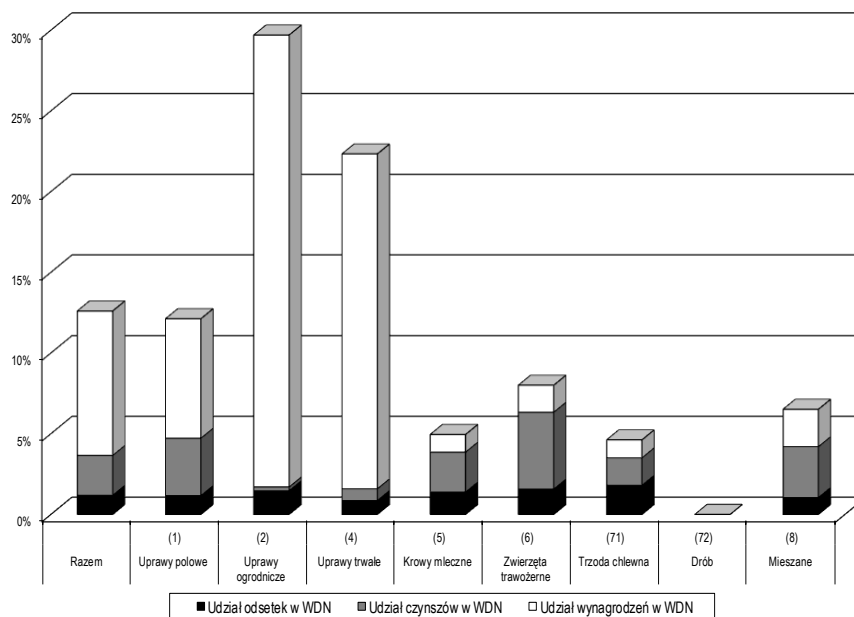
Najwyższy udział kosztów amortyzacji w wartości dodanej brutto (patrz: Wykres 2.1-18), odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (34,5%). Niewiele mniejszy był w gospodarstwach mieszanych (32,7%) i specjalizujących się w uprawach polowych (31,1%). W pozostałych typach gospodarstw udział amortyzacji był niższy od przeciętnej w analizowanym regionie, wynoszącej 28,8%. Najniższym udziałem amortyzacji cechowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (17,9%).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

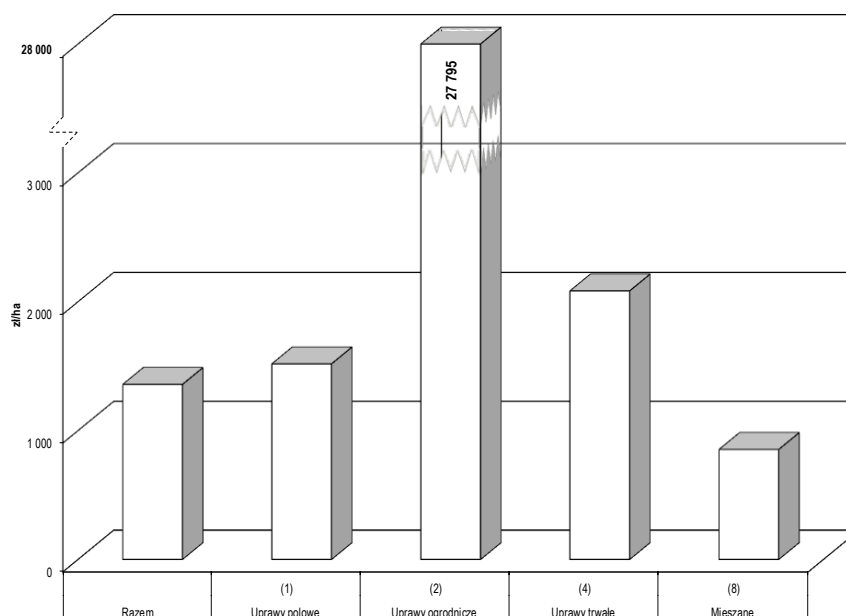
Ostatnią grupą kosztów są koszty zewnętrznych czynników produkcji. Odzwierciedlają one roczne koszty użycia obcych środków wytwórczych (ziemi, kapitału, pracy) w działalności gospodarstwa rolnego. Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto, czyli nadwyżki ekonomicznej zrealizowanej przez wszystkie zaangażowane czynniki wytwórcze bez względu na ich status własnościowy, miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (29,7%) oraz trwałych (22,3%). Ten relatywnie wysoki udział ma związek ze stosunkowo wysokimi kosztami pracowników najemnych oraz z korzystaniem z obcego kapitału m. in. zaciągniętych kredytów (patrz: Wykres 2.1-19). Najniższy udział tej grupy kosztów w wartości dodanej netto odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w hodowli krów mlecznych trzody chlewnej (4,6%), krów mlecznych (4,9%) i w gospodarstwach mieszanych (6,5%).

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

Wartość kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej przypadających na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych była największa w porównaniu z pozostałymi analizowanymi typami rolniczymi i wyniosła 27 795 zł. Ta wartość wielokrotnie przewyższyła poziom tego rodzaju kosztów w pozostałych typach gospodarstw zajmujących się produkcją roślinną (patrz: Wykres 2.1-20).

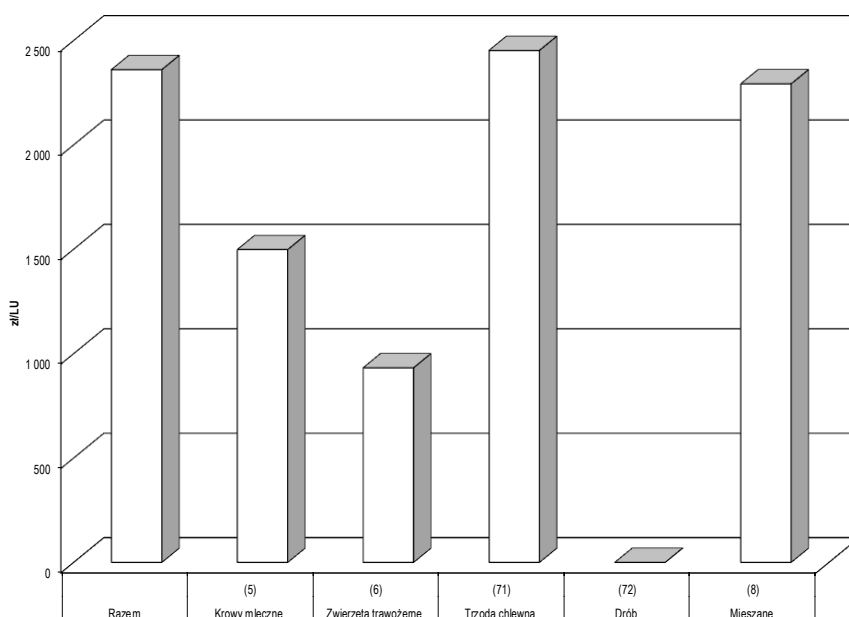
Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Wysoki poziom kosztów bezpośrednich przypadających na jednostkę powierzchni gruntów wynikał z intensywnego charakteru produkcji realizowanej w znacznej części pod osłonami. W pozostałych typach poziom tych kosztów zawierał się w granicach od 853 zł - w gospodarstwach o produkcji mieszanej do 2 084 zł - w gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy trwałe. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji zwierzęcej (typy: 5, 6 i 71) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji roślinnej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

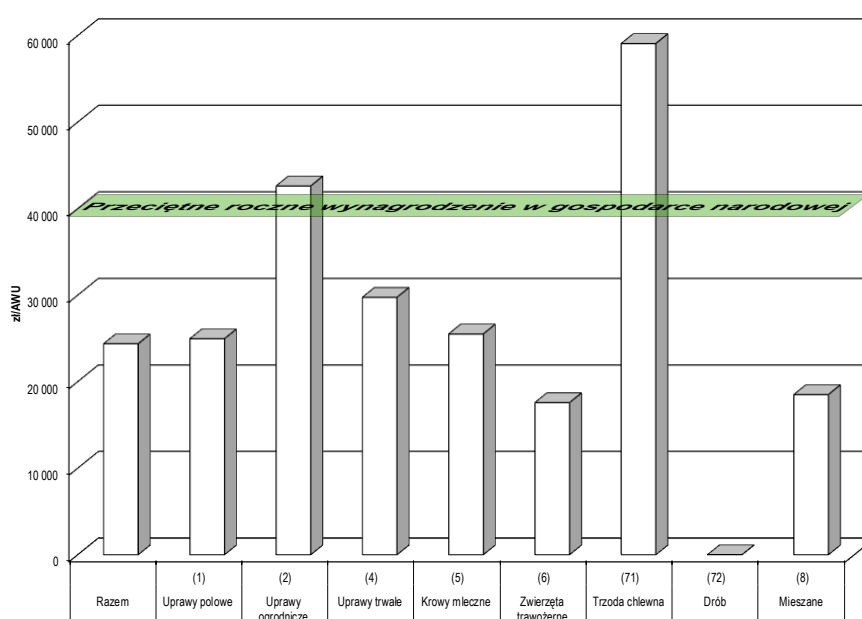
Wykres 2.1-21 przedstawia poziom kosztów bezpośrednich w typach rolniczych o specjalizacji zwierzęcej. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zdeterminowany był gatunkiem zwierząt określających dany typ rolniczy. W tym ujęciu kosztochłonności, najniższym wskaźnikiem charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (932 zł), a najwyższym wskaźnikiem gospodarstwa utrzymujące trzodę chlewną (2 452 zł). Poziom kosztów bezpośrednich w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: 1, 2 i 4) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach pominięto je na wykresie.

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

W regionie Małopolska i Pogórze w gospodarstwach trzodowych (59 078 zł) oraz ogrodniczych (42 614 zł) wartość dodana netto przypadająca na osobę pełnozatrudnioną przewyższyła średnie roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁸ (patrz: Wykres 2.1-22). W pozostałych typach ta relacja ukształtowała się mniej korzystnie. Najmniejszą wartość dodaną netto przypadającą na osobę pełnozatrudnioną zrealizowały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożnych (17 577 zł) oraz gospodarstwa mieszane (18 503 zł) co stanowiło odpowiednio tylko 44% i 46% przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej.

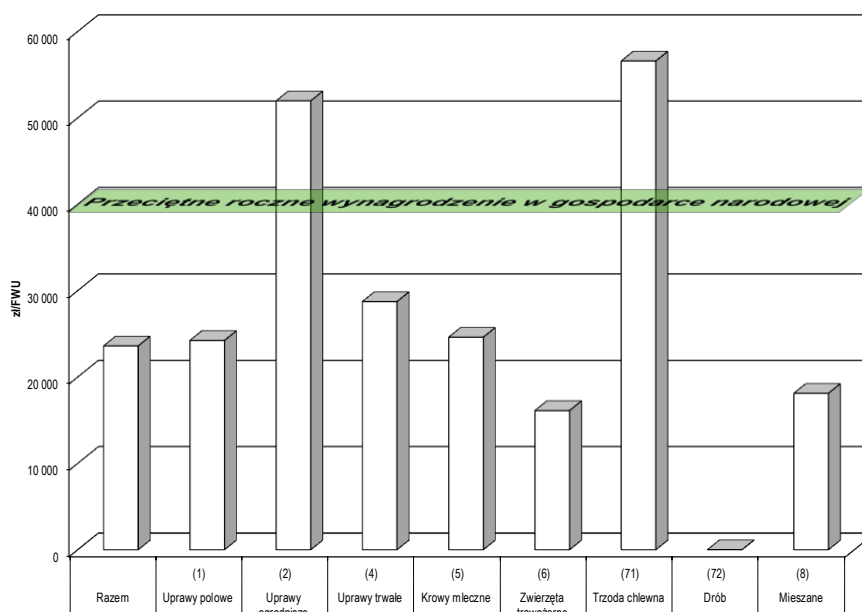
Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Analiza zrealizowanego poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (patrz: Wykres 2.1-23) wskazuje, że najniższą opłatę za własne czynniki wytwórcze (pracę, ziemię i inny kapitał) zaangażowane do działalności operacyjnej rodzinnego gospodarstwa rolnego rodziny rolniczej dostarczyła działalność gospodarstw utrzymujących zwierzęta trawożne (16 112 zł) i gospodarstw mieszanych (18 105 zł). Po drugiej stronie rozkładu znalazły się specjalizujące się w hodowli trzody chlewnej, które dostarczyły najwyższą kwotę dochodu w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną (56 582 zł).

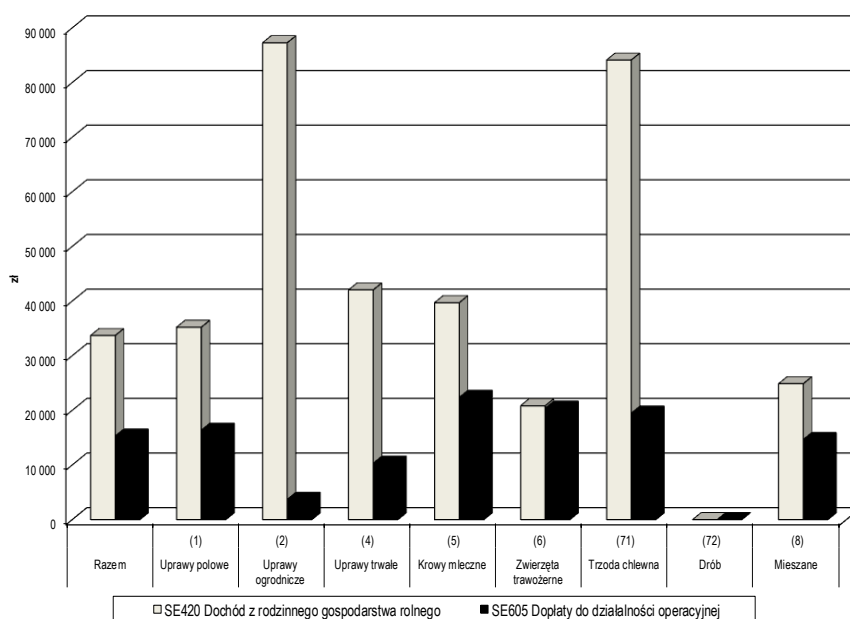
⁸ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 39 877 zł w 2019 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Najwyższy wpływ dopłat do działalności operacyjnej na kształtowanie się poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, odnotowano w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt trawożernych.

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

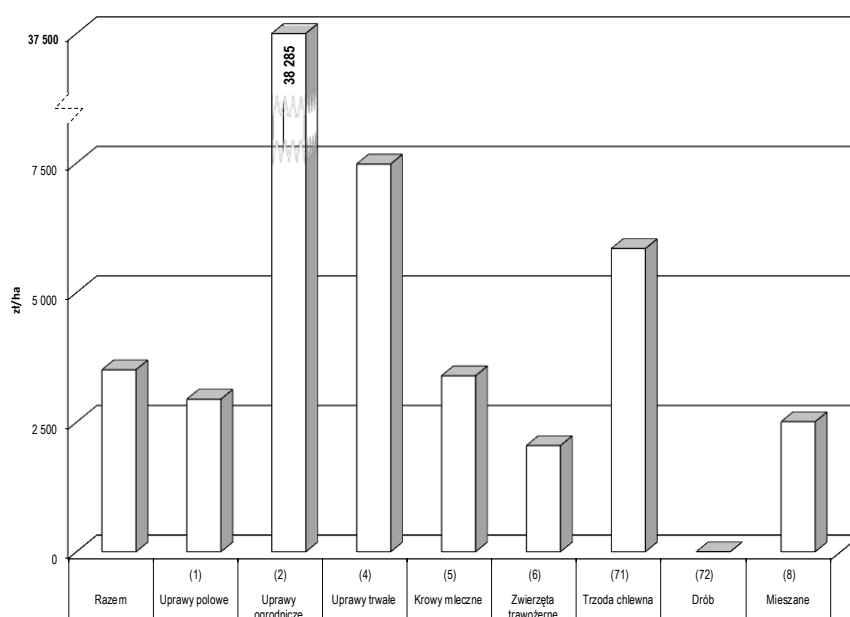

W tym typie gospodarstw relacja dopłat bezpośrednich do zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wyniosła 98%. W gospodarstwach specjalizujących się

w uprawach ogrodniczych dopłaty miały najniższy udział w tworzeniu dochodu (4,3%). W pozostałych typach gospodarstw wskaźnik relacji dopłat bezpośrednich do zrealizowanego dochodu wynosił między 23,2% a 59%. Można więc stwierdzić, że w większości tych gospodarstw znaczną część dochodu zrealizowano dzięki dopłatom bezpośrednim do działalności operacyjnej. Wynika to z tego, że gospodarstwa te zrealizowały stratę lub relatywnie niższe do pozyskanych dopłat dochody liczone według cen rynkowych. Jednocześnie te gospodarstwa posiadały relatywnie duży obszar użytków rolnych objętych jednolitą i uzupełniającą płatnością obszarową, będącymi głównymi składnikami dopłat do działalności operacyjnej (patrz: Wykres 2.1-1 i Wykres 2.1-24).

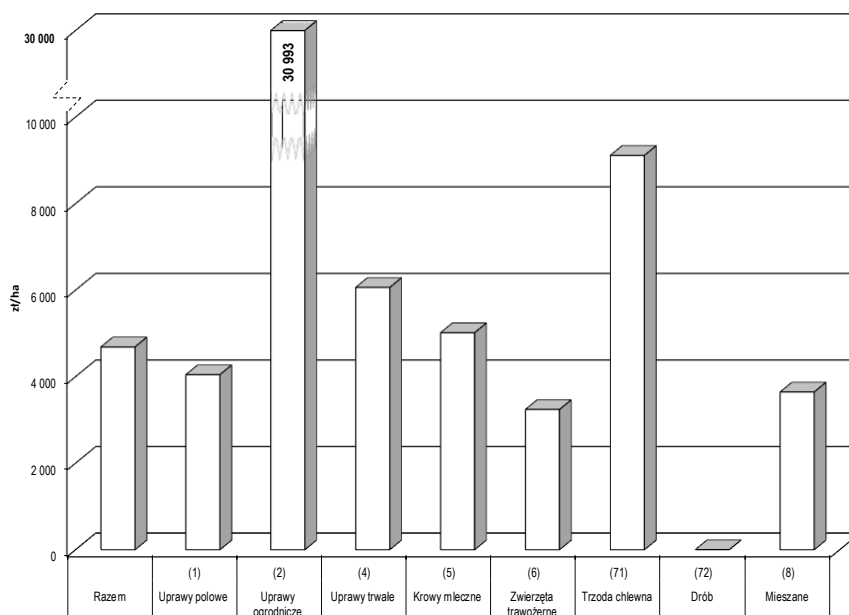
Analiza zrealizowanej wartości dodanej netto z 1 hektara powierzchni użytków rolnych oraz zrealizowanego dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego z 1 hektara powierzchni własnych użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26) wskazuje, że te wskaźniki były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 38 285 zł i 30 993 zł).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

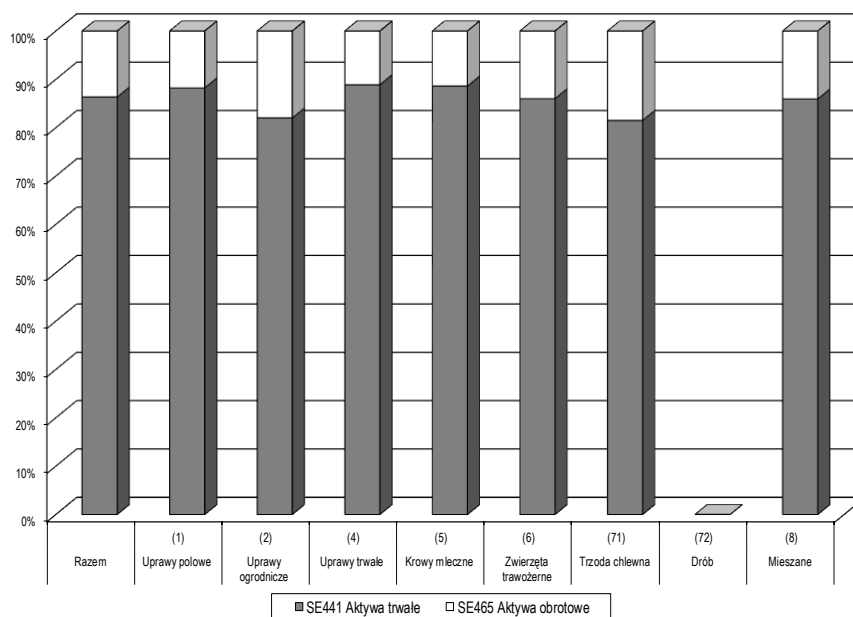
Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te zrealizowały relatywnie wysokie dochody z produkcji w małym stopniu powiązanej z zasobami ziemi, których rozmiar był niewielki w stosunku do rozmiaru produkcji. Najniższe wartości wskaźników dochodowości ziemi odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożnych (2 050 zł i 3 241 zł) i w gospodarstwach mieszanych (2 508 zł i 3 645 zł).

Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów znajdujących się w posiadaniu gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-27) jest jednym z czynników decydujących o tempie obrotu ulokowanego w nim kapitału. Wysoki udział środków trwałych w aktywach całkowitych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków. Analizowane typy gospodarstw rolnych charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, a różnice pomiędzy poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie.

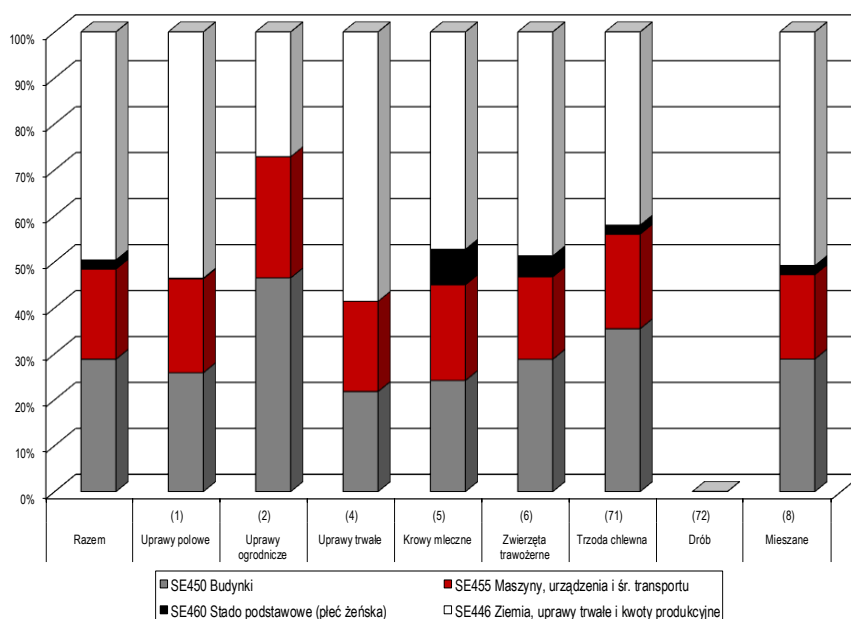
Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach specjalizujących się w chowie upraw trwałych (88,9%), a najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (81,5%).

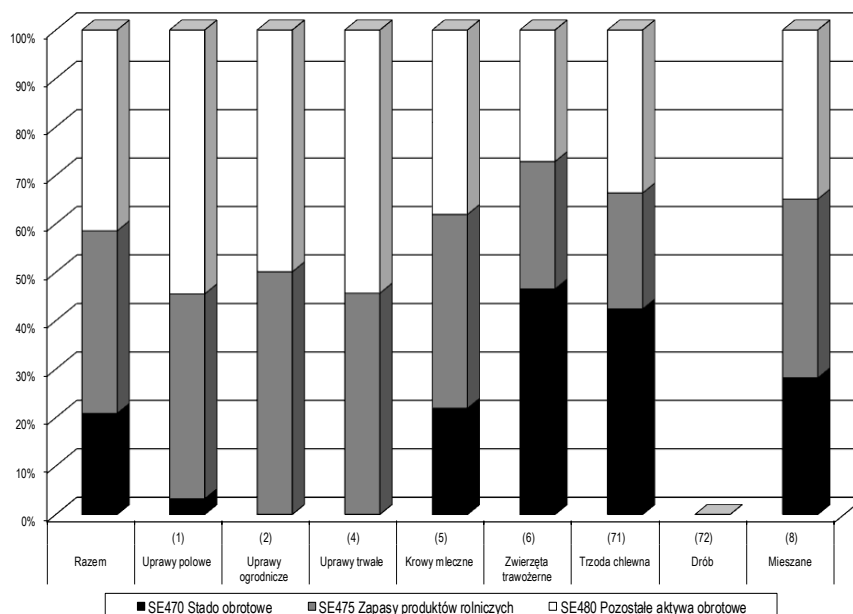
Najniższy udział ziemi w strukturze aktywów trwałych odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (27,2%). Z drugiej strony gospodarstwa te charakteryzowały się przeważającym udziałem budynków w strukturze aktywów trwałych (46,5%). W pozostałych typach gospodarstw najwyższy udział w strukturze aktywów trwałych miała ziemia i wyniósł on od 42% w gospodarstwach trzodowych do 58,6% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. Najwyższy udział maszyn i urządzeń w strukturze aktywów trwałych osiągnięty został w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (26,3%), a najwyższy udział stada podstawowego (7,7%) osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (patrz: Wykres 2.1-28).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

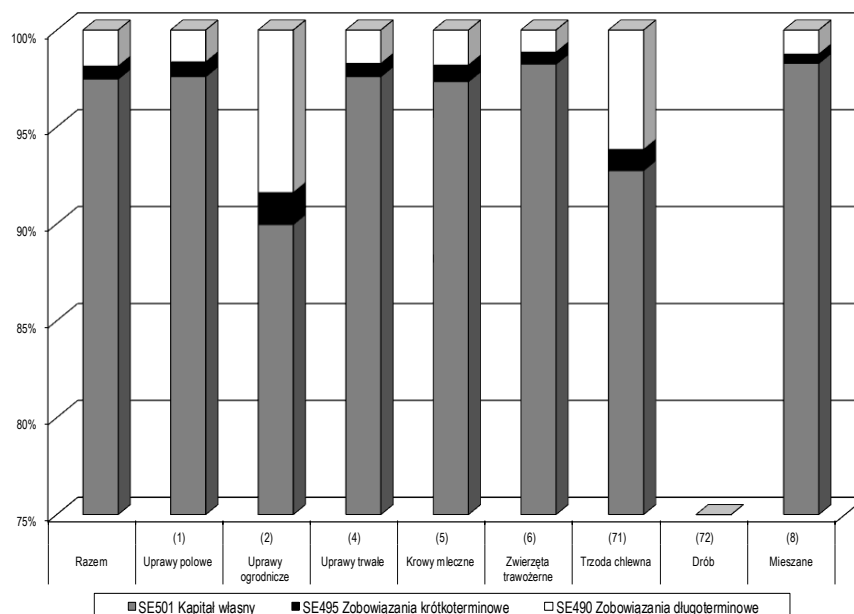
Specyfika produkcji określonych typów rolniczych ma istotny wpływ także na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych największą część (50%) aktywów obrotowych stanowiły zapasy produktów rolniczych, zaś pozostałe aktywa obrotowe, na które składały się głównie materiały do produkcji z zakupu, miały największy udział w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (54,5%) oraz uprawach trwałych (54,3%). Największy udział zwierząt stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożnych (46,5%).

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

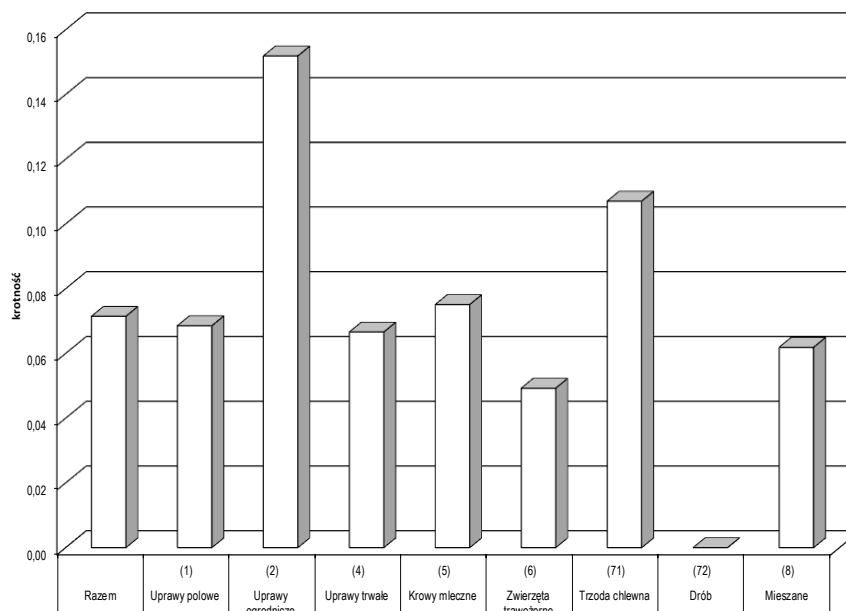
W strukturze pasywów gospodarstw wszystkich ośmiu typów rolniczych dominował kapitał własny (patrz: Wykres 2.1-30) i stanowił ponad 90% pasywów. To oznacza, że majątek badanych gospodarstw finansowany był głównie własnymi środkami, co świadczy o wysokiej autonomii finansowania majątku znajdującego się w dyspozycji gospodarstwa rolnego. Najwyższy stopień zadłużenia aktywów zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (10%). Z analizy poziomu zadłużenia aktywów wynika, że poziom zadłużenia aktywów niższy od przeciętnego w badanym zbiorze gospodarstw (2,5%), zaobserwowano w gospodarstwach czterech typów rolniczych: specjalizujących się w uprawach trwałych (2,4%), w uprawach polowych (2,4%), w chowie zwierząt trawożernych (1,8%) i w gospodarstwach mieszanych (1,7%). Zewnętrzną formą dofinansowania aktywów z gospodarstw analizowanych typów rolniczych, były głównie kredyty długoterminowe. W zobowiązaniach analizowanych typów gospodarstw odnotowano dominujący udział zobowiązań długoterminowych w zobowiązaniach całkowitych (od 64,8% w gospodarstwach specjalizujących się w hodowli zwierząt trawożernych do 85,1% w gospodarstwach specjalizujących się w hodowli trzody chlewnej). Średni udział zobowiązań długoterminowych w ogóle zobowiązań badanych gospodarstw wyniósł 73,7%.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Przepływ pieniężny (2)⁹ informuje o nadwyżce środków pieniężnych, pozostającej do dyspozycji posiadaczy gospodarstw rolnych po sfinansowaniu przez nich działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłużeniu zadłużenia (patrz: Wykres 2.1-31).

Wykres 2.1-31 Relacja przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

⁹ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

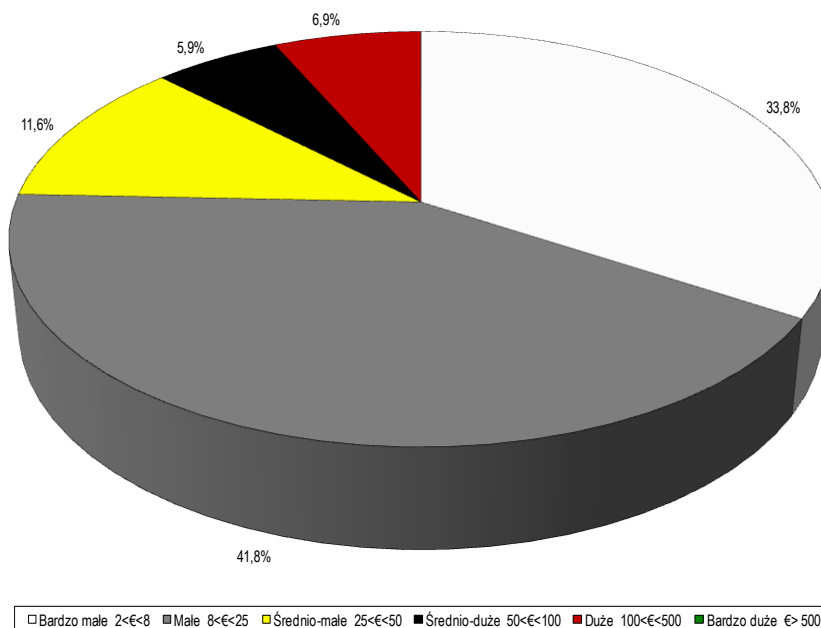
Wygenerowane saldo dodatnie może posłużyć m.in. do utworzenia rezerwy dla sfinansowania przyszłych inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych. Wskaźnik relacji przepływu pieniężnego (2) do aktywów ogółem określa efektywność ulokowania środków w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywność, wśród analizowanych ośmiu typów gospodarstw, odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich (0,15), a najniższą odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (0,04). W pozostałych typach gospodarstw relacja kształtowała się na poziomie od 0,06 do 0,11.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

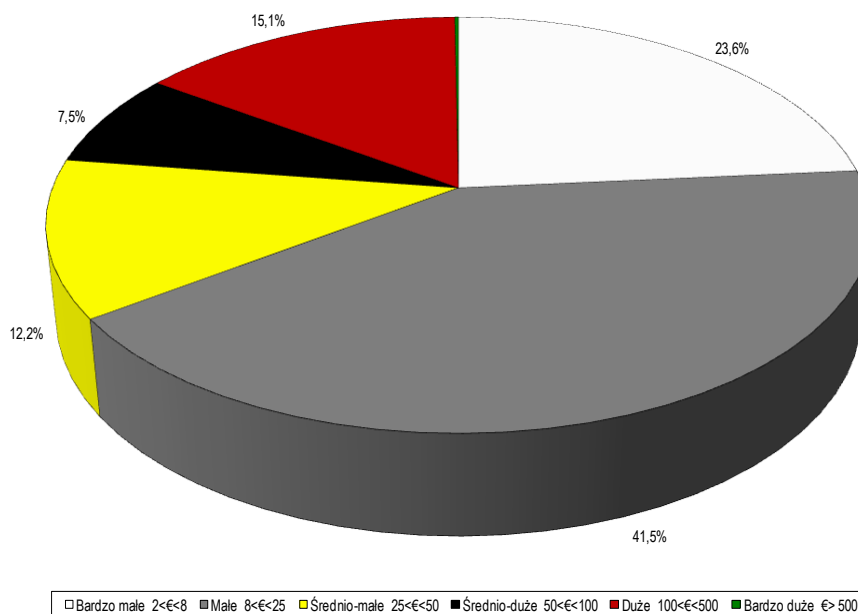
W posiadaniu gospodarstw bardzo małych oraz małych pod względem wielkości ekonomicznej znajdowało się 75,6% obszaru użytków rolnych. Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 11,6% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa duże, stanowiące 1% liczby gospodarstw, posiadały 6,9% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej (od 100 do 500 tys. euro SO) dominowały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych oraz nastawione na chów drobiu (porównaj Wykres 1.2-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

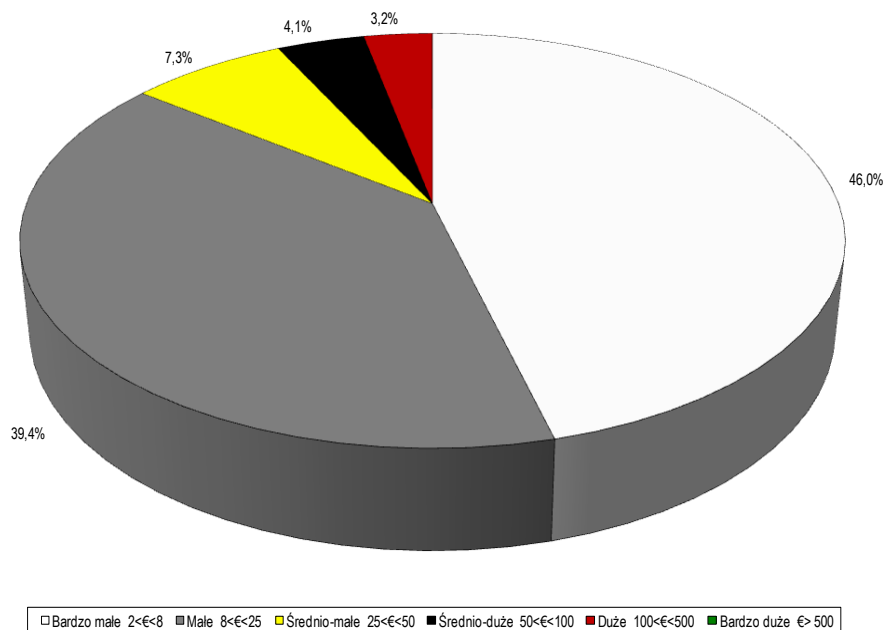
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU (patrz: Wykres 2.2-2), wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO, w których skoncentrowane było ponad 2/3 pogłowia (77,3%). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO znajdowało się ponad 15% pogłowia zwierząt.

Wykres 2.2-2 Pogłowia zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

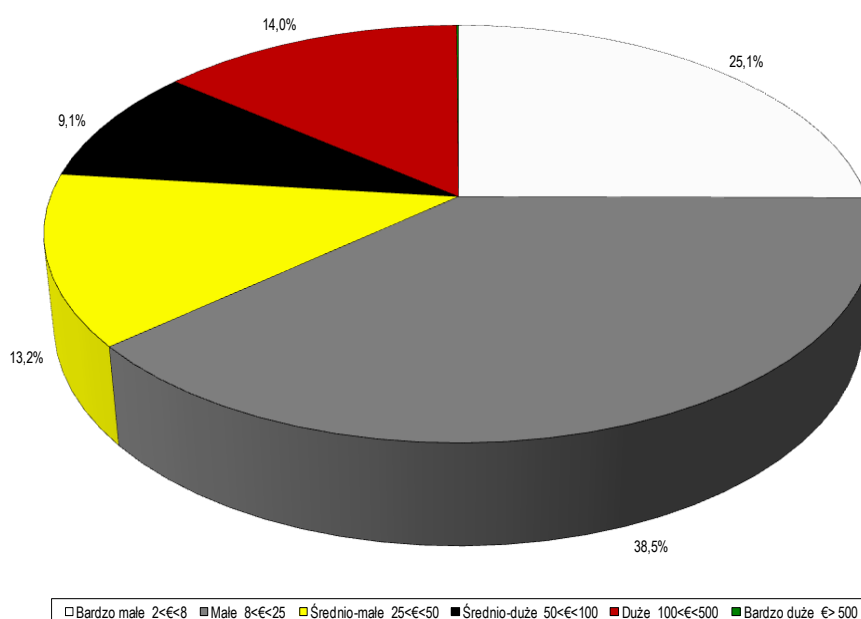
Gospodarstwa bardzo małe i małe obejmowały około 85% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa duże, które mimo, że użytkowały 6,9% powierzchni ziemi ogółem (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadały 15,1% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2), to zaangażowały zaledwie 3,2% ogółu nakładów pracy. Świadczy to o wysokiej wydajności pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości obliczonej Standardowej Produkcji (SO) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa duże, które przy 1% udziale w ogólnej liczbie gospodarstw wytwarzały 14% wartości SO. Na drugim biegunie znalazły się gospodarstwa bardzo małe (56% liczby gospodarstw) z 25,1% udziałem w sumie wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

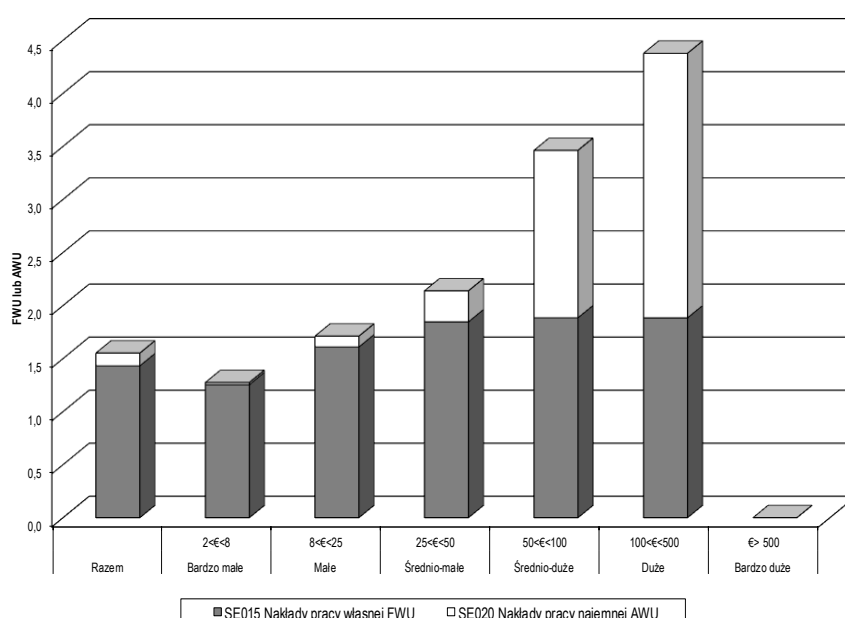
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Działalność gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO opierała się głównie na własnych zasobach pracy. W gospodarstwach powyżej 50 tys. euro wykorzystanie najemnej siły roboczej było już wyższe, a jej wielkość w przypadku gospodarstw dużych stanowiła 57% nakładów pracy (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że w gospodarstwach do 50 tys. euro SO licznie reprezentowane były gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna. Średnio w gospodarstwach rolnych w regionie Małopolska i Pogórze nakłady pracy wynosiły 1,55 AWU ze znacznym udziałem pracy własnej (92,3%).

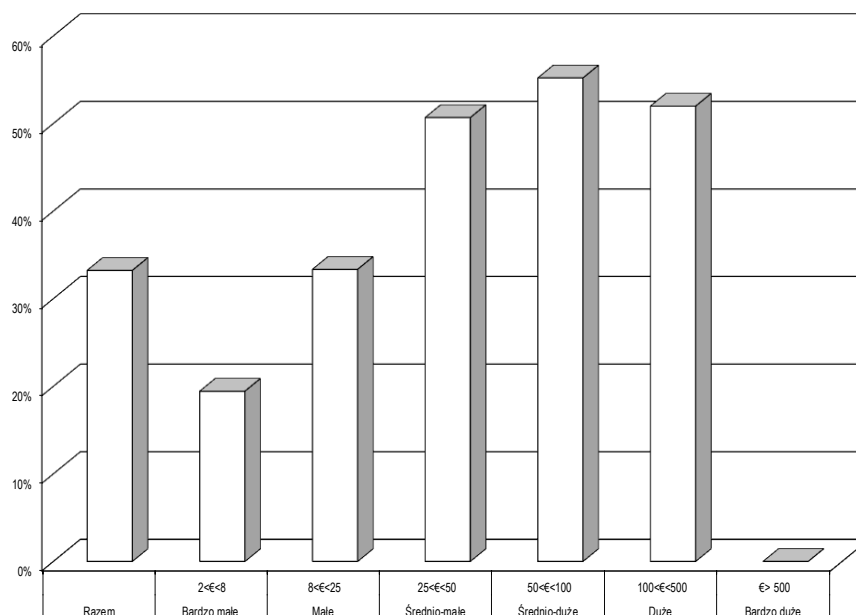
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach regionu Małopolska i Pogórze odnotowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego zwiększały się zasoby posiadanych użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej¹⁰, za wyjątkiem gospodarstw dużych. W gospodarstwach poniżej 25 tys. euro w strukturze własnościowej użytków rolnych przeważały grunty własne (z wyjątkiem gospodarstw średnio-dużych, w których udział gruntów dodzierżawionych przekroczył 50%). Udział dodzierżawionych użytków rolnych, zaprezentowany na wykresie wynosił przeciętnie 33,2% ogółu powierzchni i zmieniał się z 19,4% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 55,2% w grupie gospodarstw średnio-dużych i 52% w grupie gospodarstw dużych (patrz: Wykres 2.2-6).

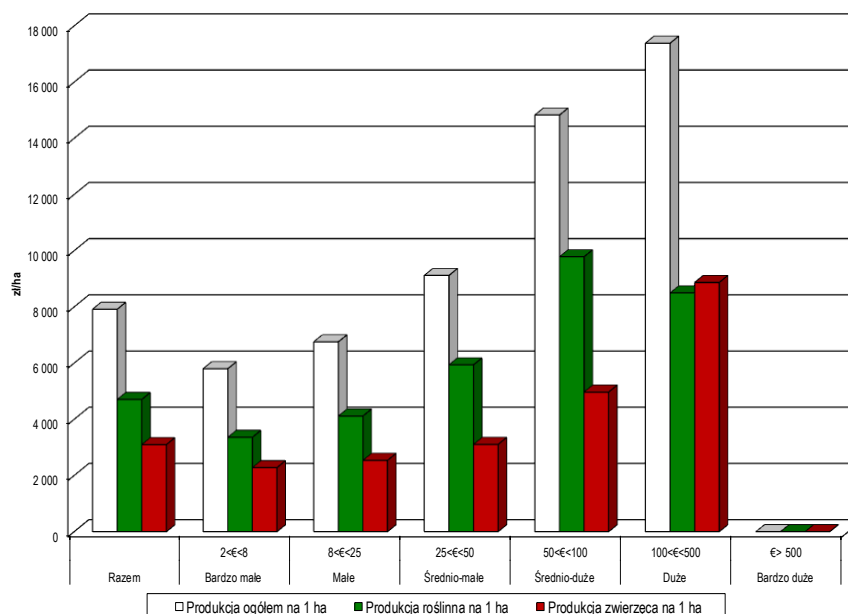
¹⁰ Patrz: przypis 1 na str. 7.

Wykres 2.2-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji przypadającą na 1 ha użytków rolnych) uzyskali gospodarstwa duże, a więc powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7).

Wykres 2.2-7 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

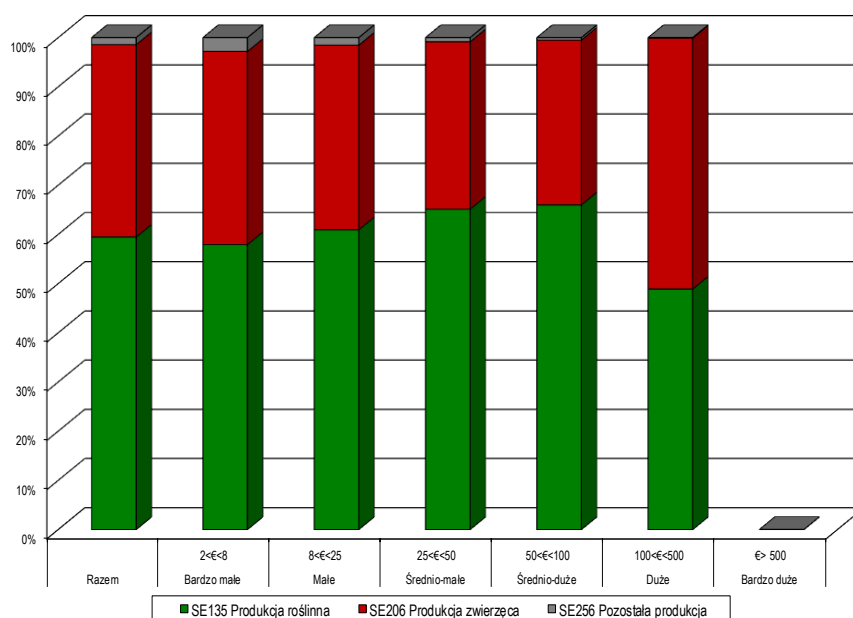

Należy przy tym zaznaczyć, że w tej klasie największą grupę stanowiły gospodarstwa ogrodnicze (27,1%) i nastawione na chów drobiu (24,6%), natomiast mniejszy udział (13,6%) miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (porównaj: Wykres 1.1-1). Produkcja

ogółem na 1 ha użytków rolnych w tych gospodarstwach była 3-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych. Przeliczając produkcję roślinną na 1 ha użytków rolnych, podobnie jak w przypadku produkcji ogółem i zwierzęcej obserwowano wzrost produktywności wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw.

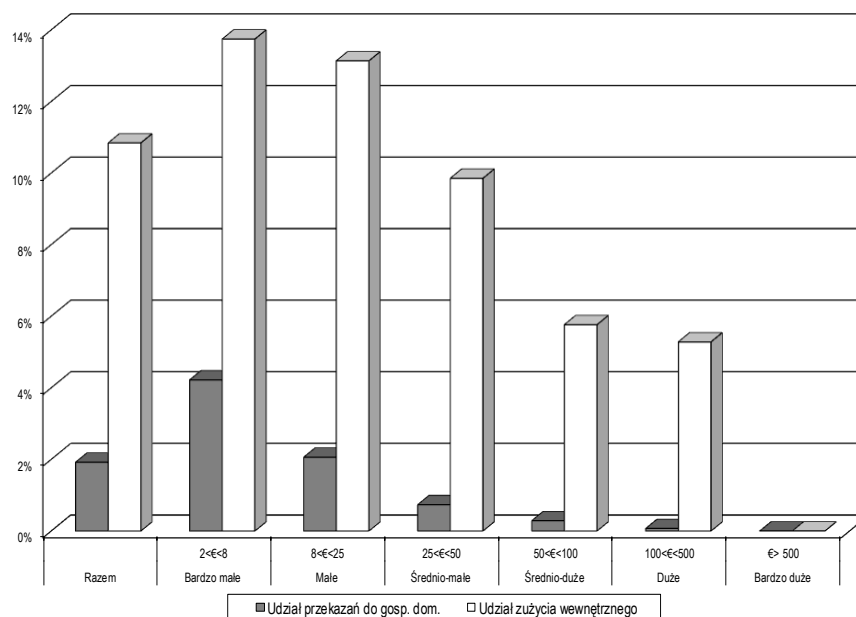
Udział produkcji zwierzęcej w strukturze produkcji tylko w przypadku gospodarstw dużych (powyżej 100 tys. euro SO) przekroczył poziom 50%. W pozostałych gospodarstwach dominowała produkcja roślinna, której udział w przypadku gospodarstw z klas wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro SO do 100 tys. euro SO wynosił około 65%. Udział pozostałej produkcji był niewielki (przeciętnie wyniósł on 1,4%) i tylko w przypadku gospodarstw bardzo małych był on znaczny i wyniósł 2,8% (patrz: Wykres 2.2-8).

Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

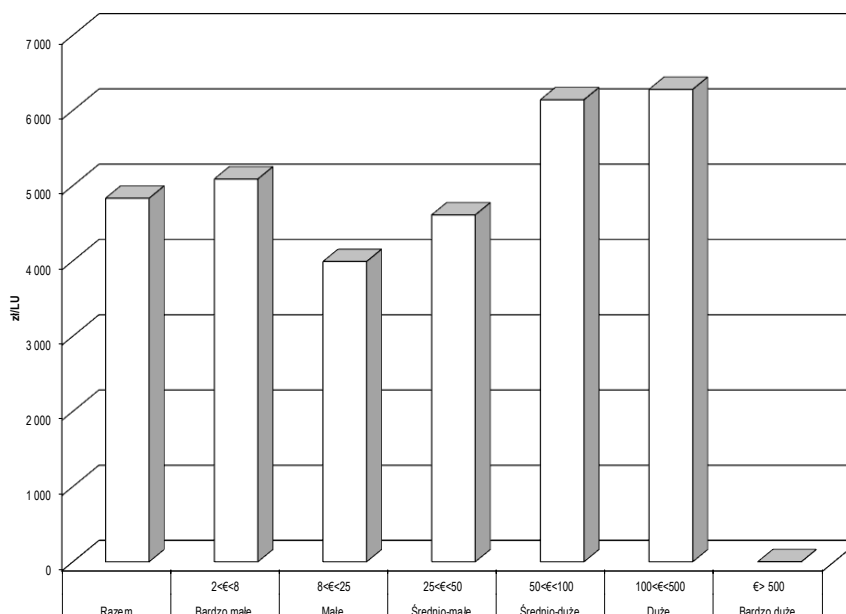
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-9). Wartość zużycia wewnętrznego zwiększała się wraz z wielkością klasy ekonomicznej od 5 180 zł do 60 045 tys. zł na gospodarstwo, natomiast jej udział w strukturze produkcji w regionie Małopolska i Pogórze wynosił przeciętnie 10,8%.

Wykres 2.2-9 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (Wykres 2.2-10) wynosiła przeciętnie 4 831 zł. W gospodarstwach dużych produktywność zwierząt była największa i była o prawie 60% wyższa niż w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO).

Wykres 2.2-10 **Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej**

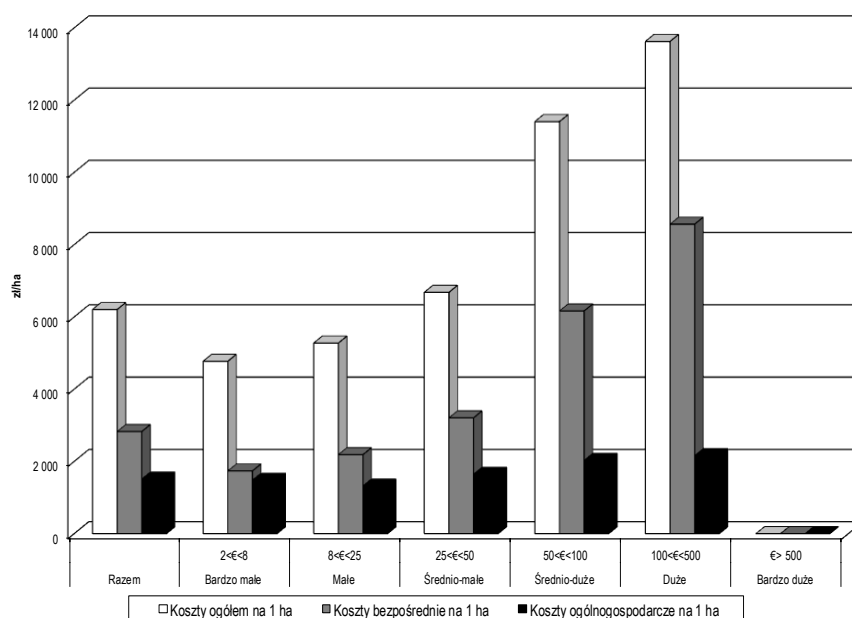

Można to wiązać ze strukturą pogłównia, jak i jakością zwierząt. Z analizy produktywności zwierząt według typów rolniczych (por. Wykres 2.1-10) wynika, że gospodarstwa nastawione

na chów krów mlecznych charakteryzowały się wyższą produktywnością niż gospodarstwa z trzodą chlewną oraz utrzymujące pozostałe zwierzęta trawożerne.

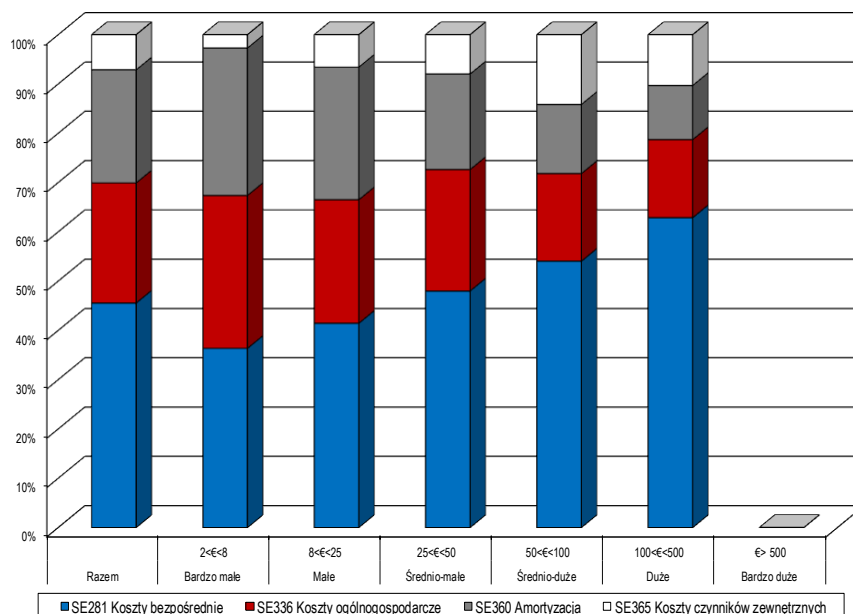
Analizowane prawidłowości dotyczące produktywności ziemi powiązane są z poziomem kosztów ponoszonych przez gospodarstwa. W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom ponoszonych kosztów na 1 ha użytków rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-11). Wraz ze wzrostem kosztów ogółem na 1 ha UR zwiększały się także koszty bezpośrednie, które są głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi. Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych praktycznie nie zmieniał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, dopiero w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO wyraźniej przekroczył (o ponad 30%) przeciętny poziom wynoszący 1 512 zł/ha.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

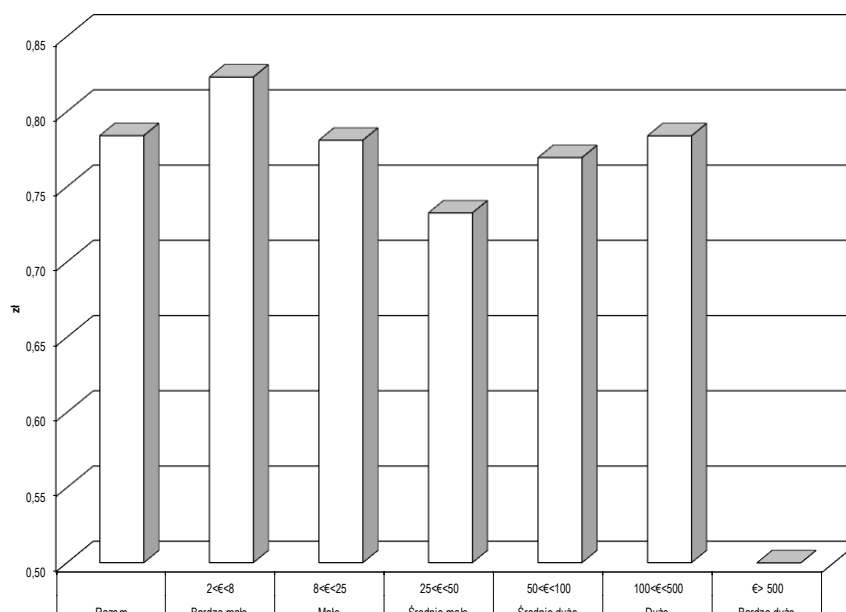
Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się z 36,4% do 62,9% wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane ze wzrostem specjalizacji w gospodarstwach o zwiększającej się sile ekonomicznej (np. gospodarstwa ogrodnicze). W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem bardzo mocno się obniżał (z 29,9% w gospodarstwach najmniejszych do 11% w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO). Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Wyraźnie wzrastał zaś udział kosztów czynników zewnętrznych, z 2,7% w gospodarstwach bardzo małych do 14,1% w gospodarstwach średnio-dużych. Związane było to ze znaczącym udziałem pracy najemnej w tych gospodarstwach.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

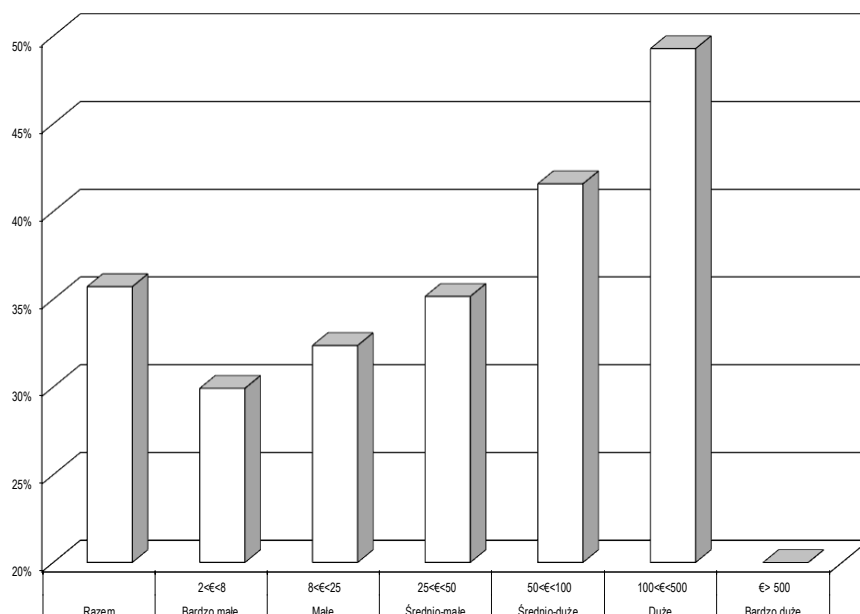
W gospodarstwach analizowanego regionu, sklasyfikowanych wg wielkości ekonomicznej, we wszystkich klasach osiągnięto nadwyżkę produkcji nad kosztami (patrz: Wykres 2.2-13). Najniższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji był w grupie gospodarstw średnio-małych o wielkości ekonomicznej 25-50 tys. euro SO i wyniósł 0,73zł. W gospodarstwach najmniejszych koszty były wyraźnie wyższe i wyniosły 0,82 zł na jednostkę produkcji.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

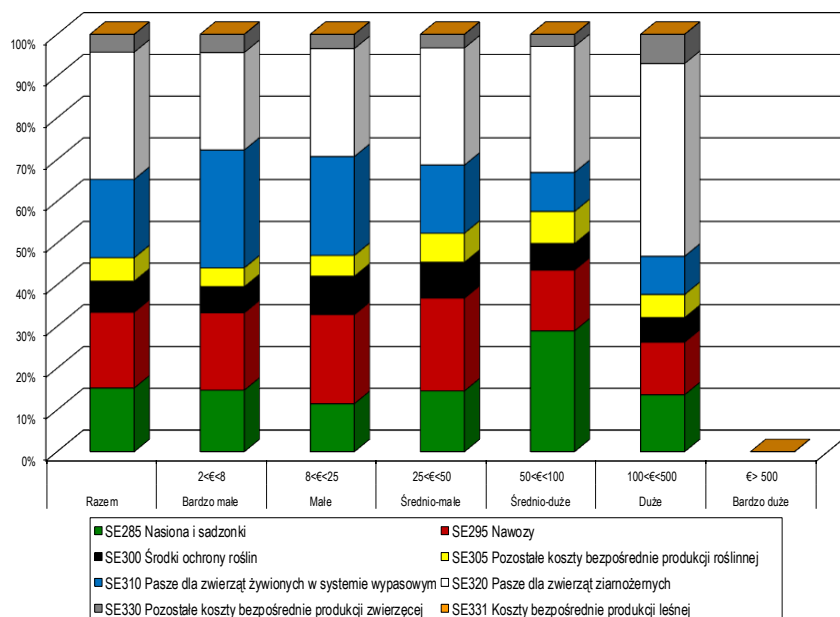
Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniała się z 29,9% w gospodarstwach poniżej 8 tys. euro SO, do 49,3% w klasie gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice efektywności kosztów bezpośrednich związane są ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej (z wyjątkiem gospodarstw najmniejszych, w których dominowały koszty pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym) był koszt pasz dla zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 2.2-15). Udział tych kosztów kształtował się przeciętnie na poziomie 30,5%. W gospodarstwach dużych wyniósł on 46,2% i był prawie dwukrotnie większy niż w gospodarstwach poniżej 25 tys. euro SO. Związane to było niewątpliwie z udziałem pogłowia zwierząt ziarnożernych w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział kosztów pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym w kosztach bezpośrednich malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO) wyniósł tylko 9,2%. Udział kosztów środków ochrony roślin i kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie w gospodarstwach poniżej 50 tys. euro SO (około 30%), natomiast w gospodarstwach dużych był on dużo niższy i wyniósł 18%.

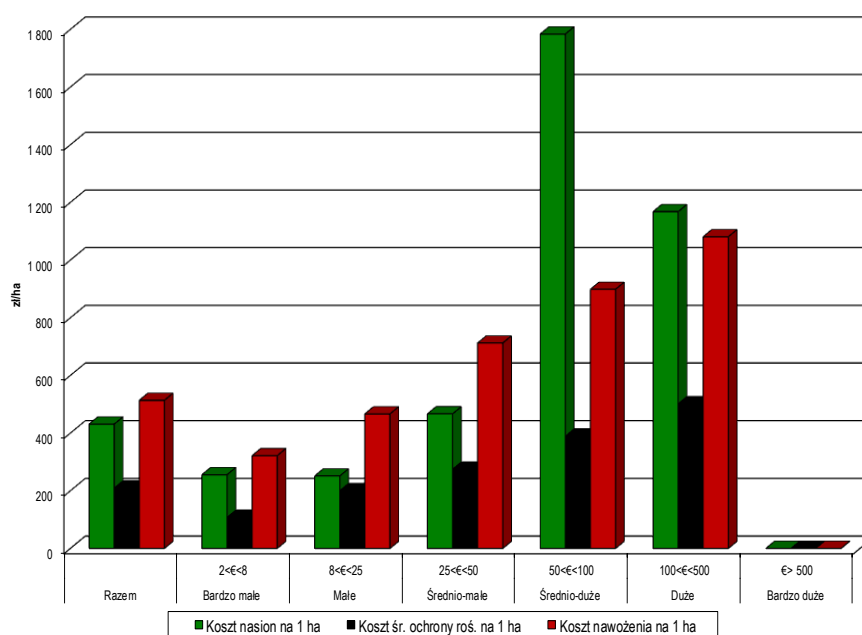
Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

Największy udział pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej oraz zwierzęcej zaobserwowano w gospodarstwach dużych, w których wyniósł on 12,5% (ze względu na 7% udział pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej).

Koszty nawożenia i środków ochrony roślin, a także nasion i sadzonek w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-16) silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw.

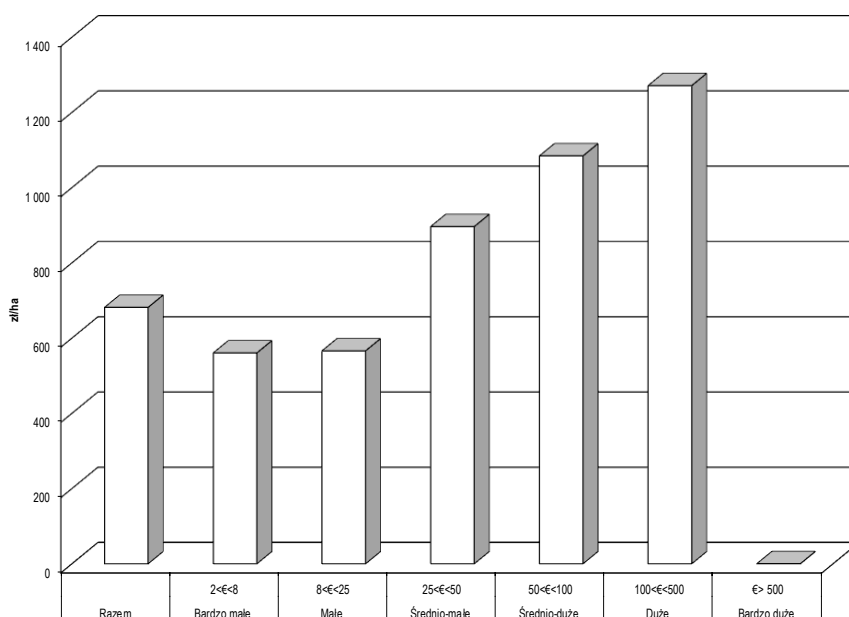
Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) koszty nawożenia oraz koszty nasion i sadzonek były prawie 5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. Koszty środków ochrony roślin w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO ponad 3-krotnie przewyższały te w gospodarstwach najmniejszych. Różnice w poziomie nawożenia i stosowania środków ochrony roślin są zbieżne z produktywnością ziemi mierzoną wartością produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (por. Wykres 2.2-7).

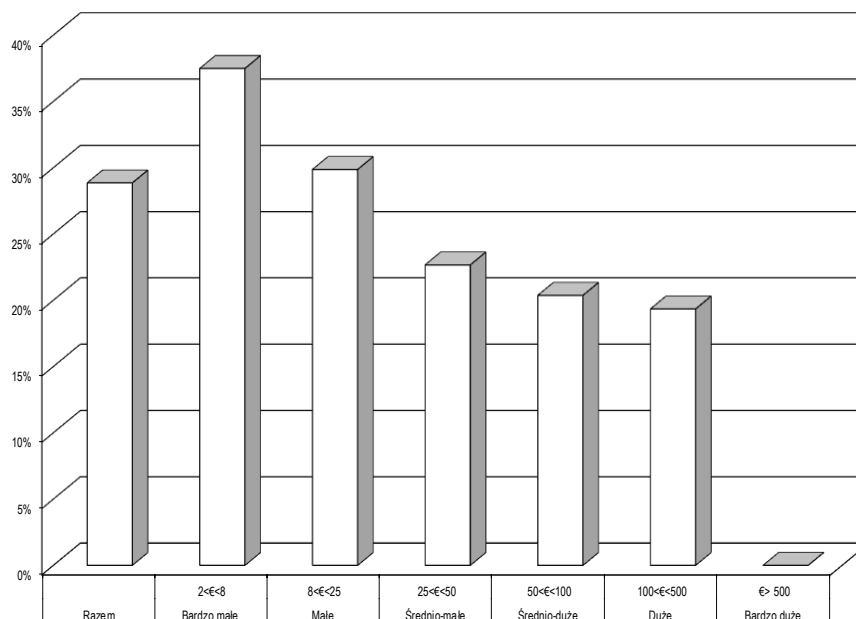
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były również koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach dużych (1 271 zł) i średnio-dużych (1 084 zł) koszty te były ponad 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych (510 zł) i małych (566 zł). Wiąże się to niewątpliwie ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej i energochłonnością stosowanej technologii produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

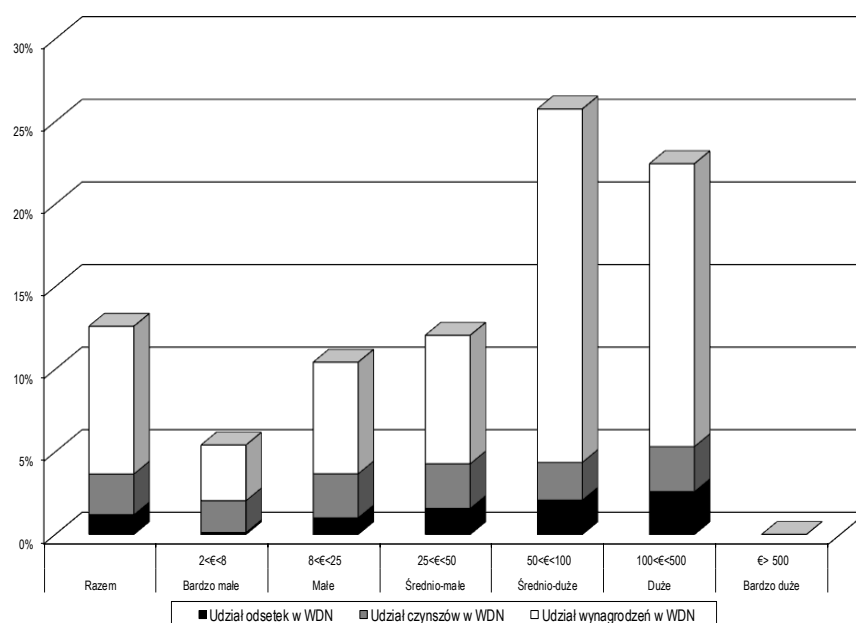
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych wyniósł on 37,5% i był prawie dwukrotnie wyższy niż w gospodarstwach średnio-dużych i dużych (patrz: Wykres 2.2-18). Przeciętnie udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wyniósł 28,8%.

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹¹. W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw średnio-dużych i dużych (patrz: Wykres 2.2-19).

Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

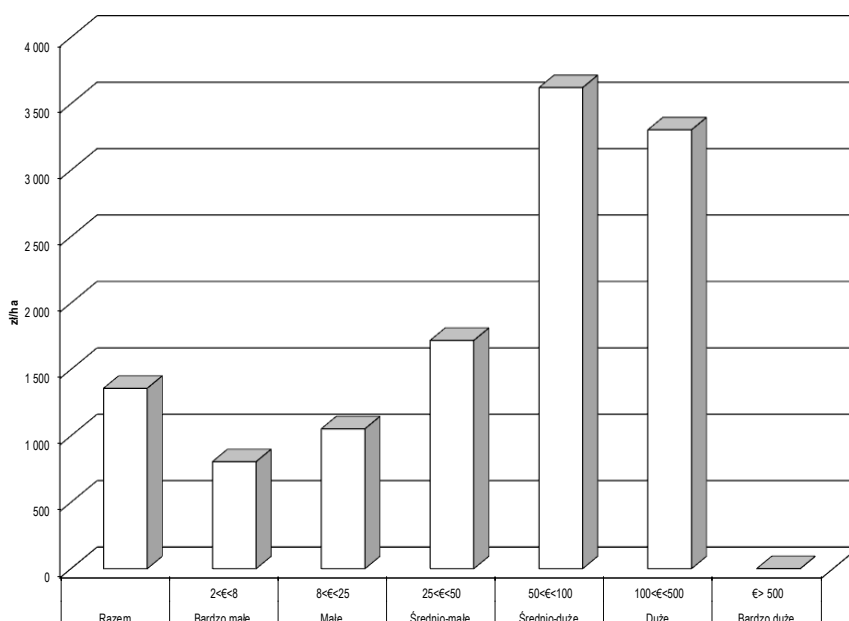

¹¹ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

W gospodarstwach tych odpowiednio 25,8% i 22,4% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, w tym udział wynagrodzeń stanowił odpowiednio 21,4% i 17,1%. Porównując, jest to ponad 2 razy więcej niż w gospodarstwach małych i średnio-małych. Potwierdza to fakt oparcia działalności gospodarczej przez te gospodarstwa na czynnikach zewnętrznych, przede wszystkim na pracy najemnej i kapitale obcym (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Ze względu na konieczność ponoszenia tych kosztów bez względu na sytuację dochodową, gospodarstwa te są znacznie bardziej wrażliwe na wszelkie zmiany koniunktury.

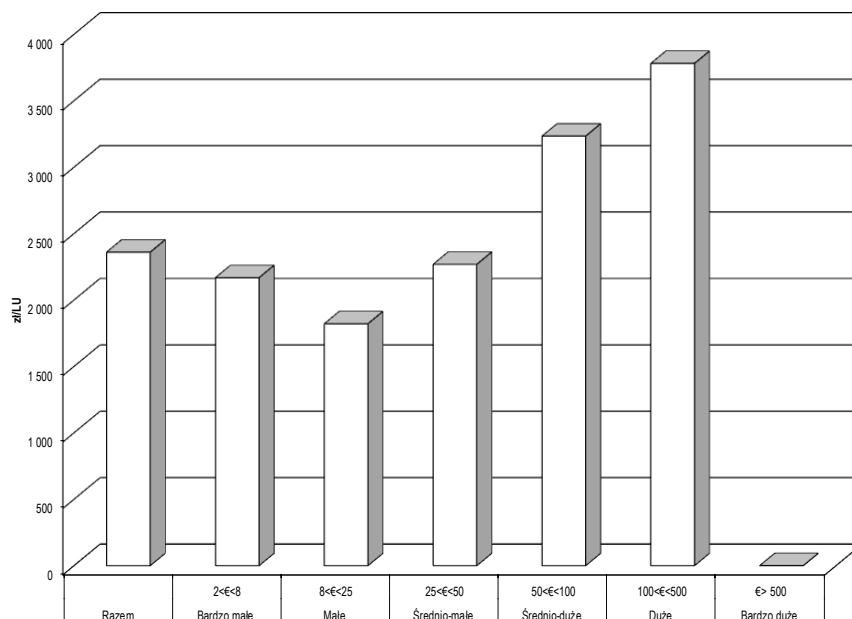
Kosztochłonność produkcji roślinnej, charakteryzowana przez koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20) rosła wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 805 zł, a w gospodarstwach średnio-dużych i dużych odpowiednio 3 621 zł i 3 303 zł, były więc ponad 4-krotnie wyższe. Związane jest to przede wszystkim z technologiami produkcji, jak również z większym udziałem gospodarstw ogrodniczych w tych klasach wielkości ekonomicznej.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

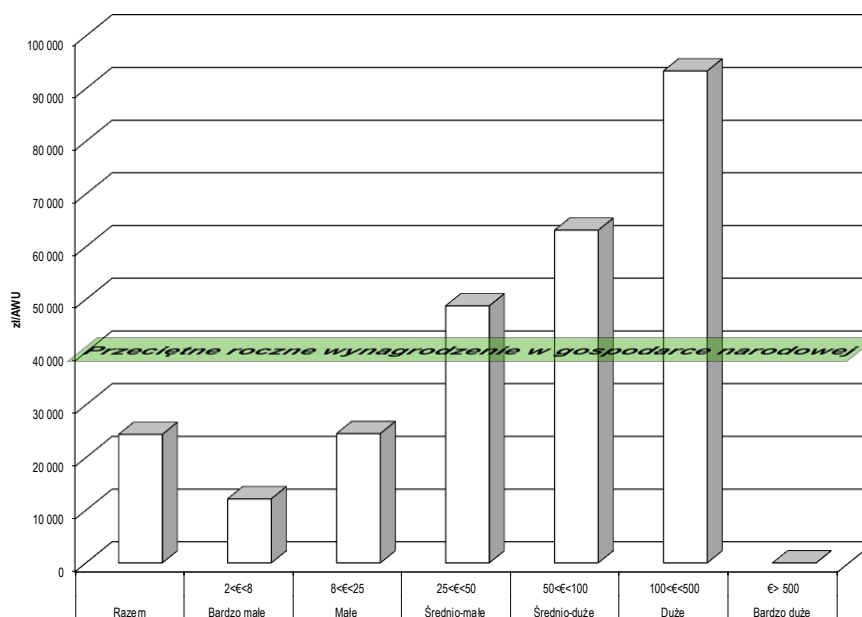
Kosztochłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU była także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (Wykres 2.2-21). W gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były niewielkie, natomiast najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże i wyniosły one 3 781 zł/LU. Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia zwierząt oraz systemu żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne. Można zauważyć, że różnice pomiędzy gospodarstwami małymi i dużymi nie są tak duże jak w przypadku produkcji roślinnej.

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W regionie Małopolska i Pogórze wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną (AWU) w średnim gospodarstwie stanowiła tylko 61% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹² (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

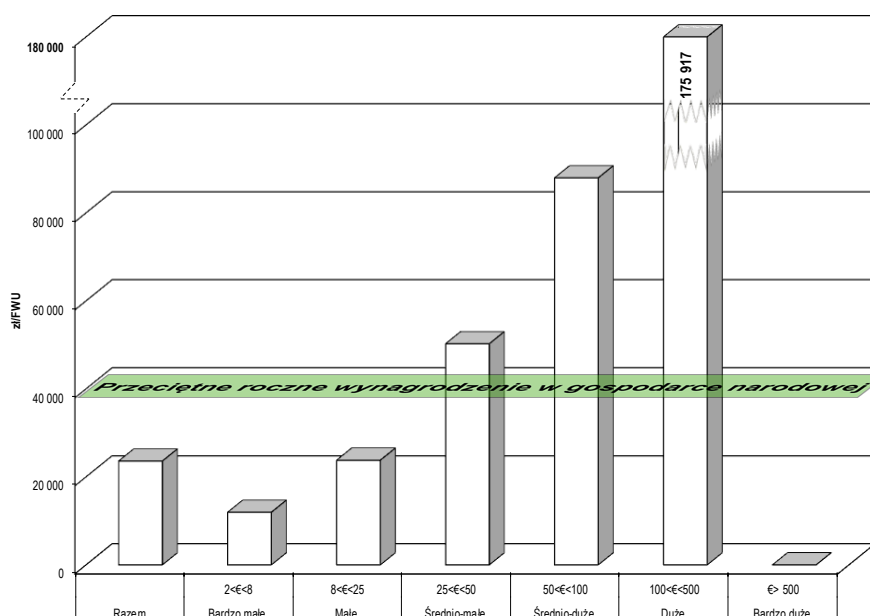

¹² Patrz: przypis 8, na str. 25.

Występowały jednak pod tym względem istotne różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą były w tym przypadku gospodarstwa średnio-małe (od 25 do 50 tys. euro SO). Można stwierdzić, że dopiero gospodarstwa z tej klasy wielkości ekonomicznej osiągnęły WDN na poziomie przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Gospodarstwa z klas ekonomicznych powyżej 50 tys. euro SO przekraczały przeciętne wynagrodzenie netto (gospodarstwa duże ponad 2-krotnie), podczas gdy gospodarstwa z klas ekonomicznych poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe, w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła tylko 30% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej.

Podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować w rozkładzie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną rodziny (FWU). Tutaj również granicą było 25 tys. euro SO, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad 14 razy większy niż w gospodarstwach najmniejszych i ponad 4-krotnie większy niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej.

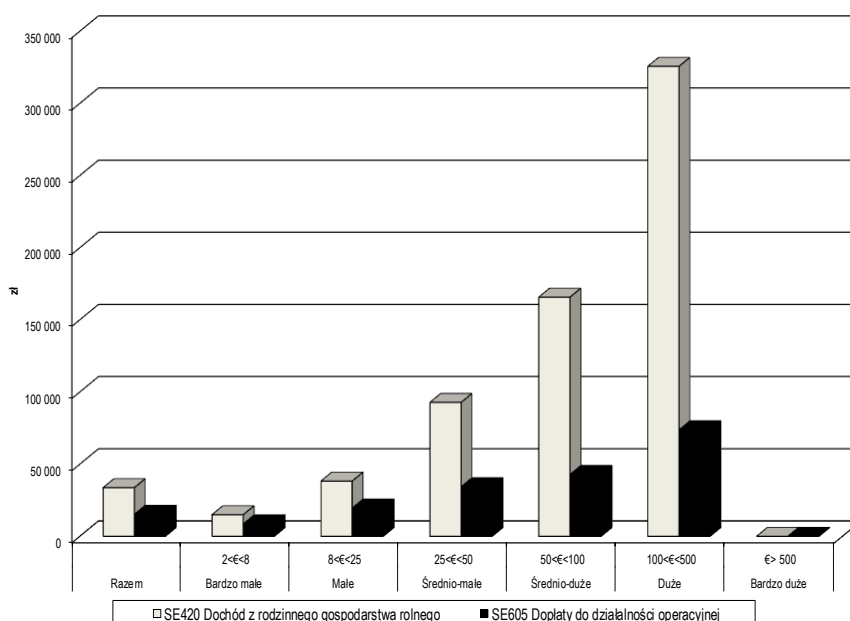
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi wytworzoną opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa). Z rozkładu gospodarstw regionu Małopolska i Pogórze według wielkości ekonomicznej wynika, że prawie 92% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN w regionie stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie zdecydowanie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.2-1).

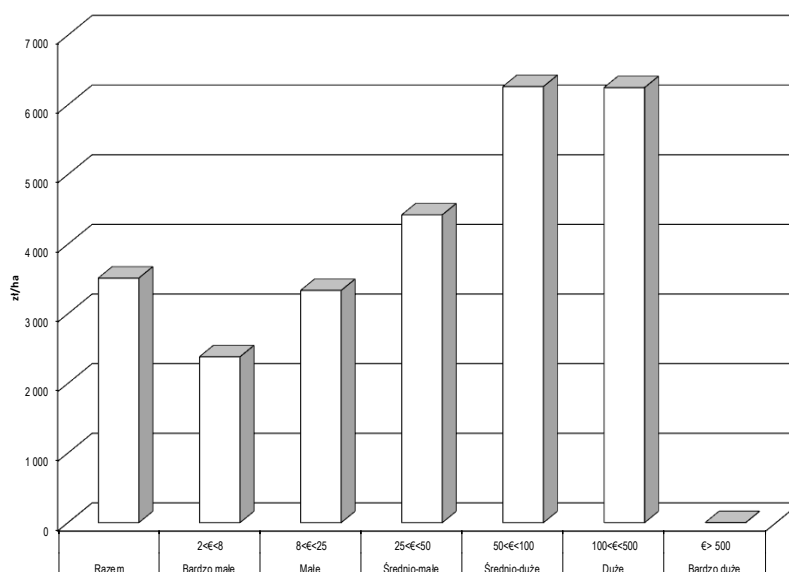
Największe uzależnienie od dopłat do działalności operacyjnej odnotowano w gospodarstwach bardzo małych i małych – poniżej 25 tys. euro SO (poziom dopłat stanowił w tych gospodarstwach ponad 50% dochodu). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej relacja dopłat do dochodu spadała, osiągając poziom 25,9% w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) oraz 22,7% w przypadku gospodarstw dużych (od 100 do 500 tys. euro SO). Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu wyniosła 45,5% (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

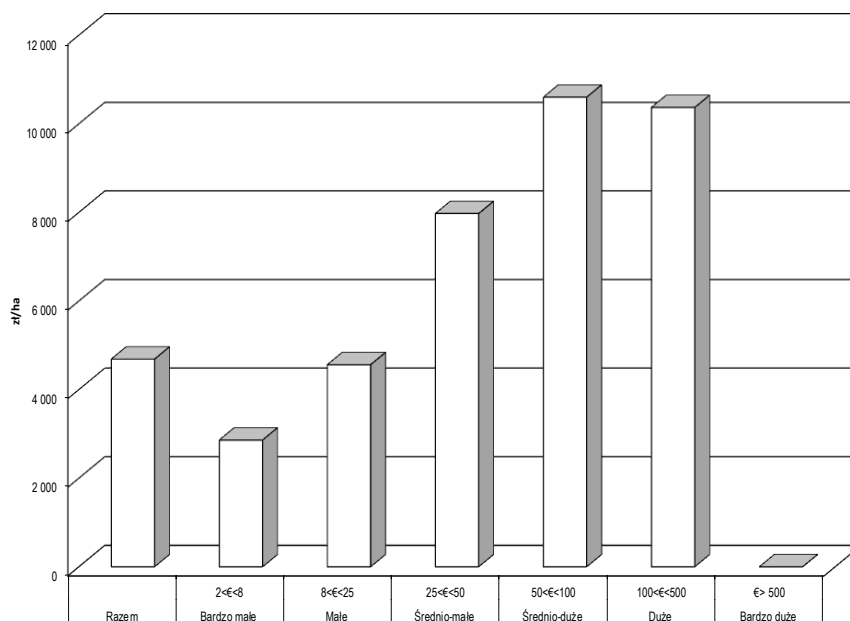
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. Efektywność ta generalnie zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw jednak w gospodarstwach dużych nieznacznie się obniżyła. W gospodarstwach średnio-dużych wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha była największa i wyniosła 6 262 zł – podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych tylko 2 381 zł, a więc była ponad 2,5-krotnie wyższa (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

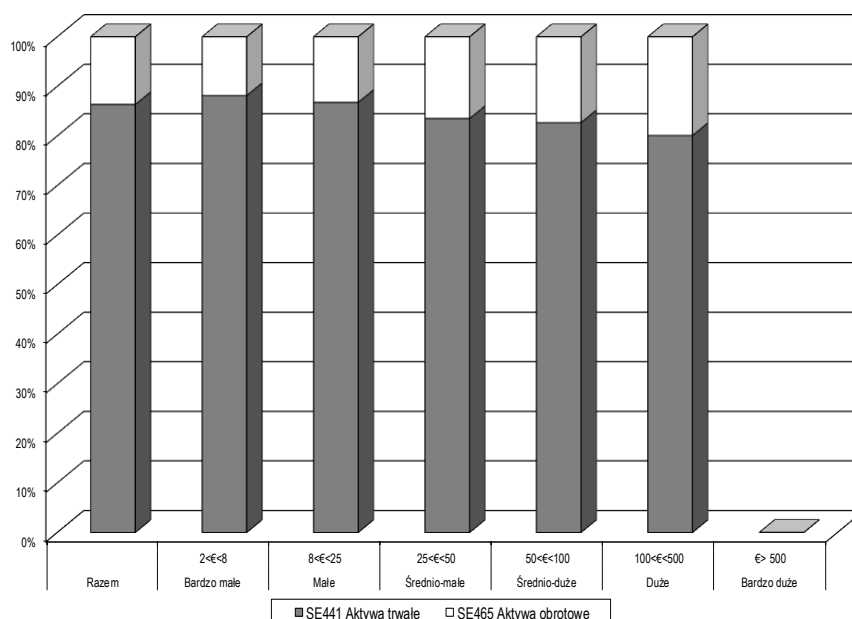
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Także i w tym przypadku najwyższą wartość osiągnęły gospodarstwa średnio-duże, a różnica pomiędzy nimi a gospodarstwami najmniejszymi była prawie 4-krotna. Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze dochód w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych kształtował się na poziomie 4 687 zł.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

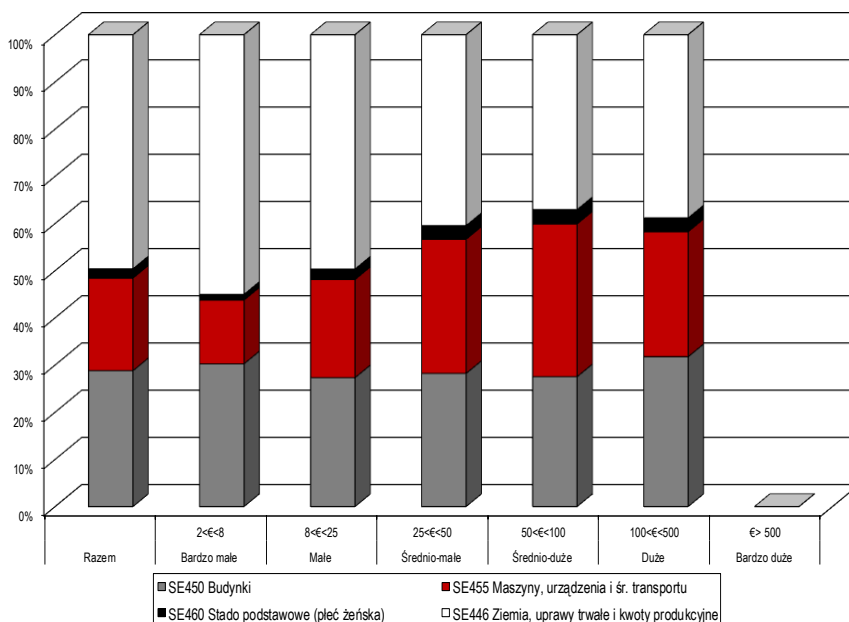
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmieniała się także struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 2.2-27). Im większe były pod względem ekonomicznym gospodarstwa, tym niższy był udział środków trwałych. Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych malał z 88,2% w gospodarstwach bardzo małych do 80,1% w gospodarstwach dużych. Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa z klasy ekonomicznej 100-500 tys. euro SO były w najkorzystniejszej sytuacji.

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

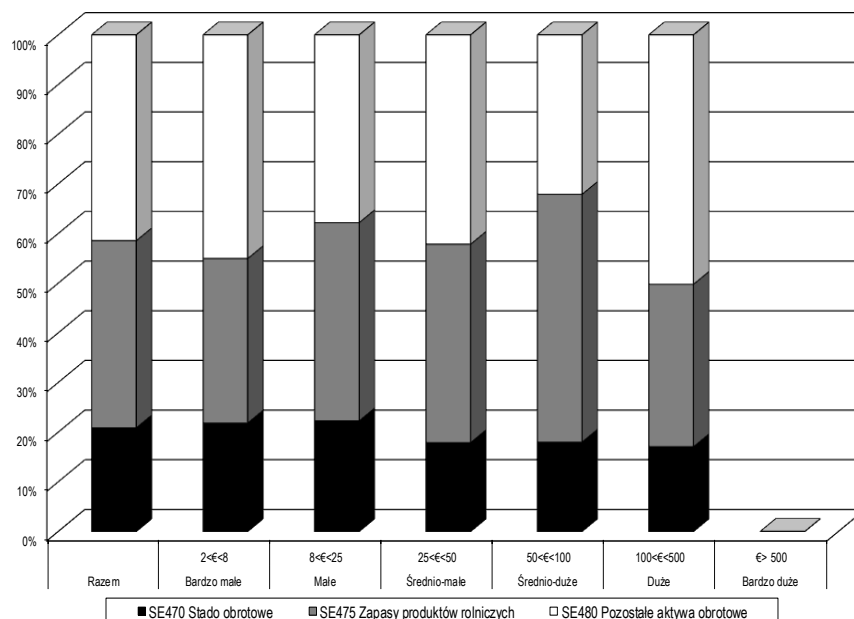
W strukturze aktywów trwałych, we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, dominowała wartość ziemi, co związane jest ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej i wysokimi cenami rynkowymi (patrz: Wykres 2.2-28). Najwyższym udziałem ziemi w strukturze charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe, jej udział wyniósł 55% wszystkich aktywów trwałych. Ciekawą tendencję można zauważyć w przypadku udziału budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem środków trwałych. We wszystkich klasach wielkości ekonomicznej kształtował się on na poziomie zbliżonym do przeciętnej i wynosił od 27,3% w gospodarstwach małych do 31,7% w gospodarstwach dużych. Największe zróżnicowanie wykazywał udział maszyn, urządzeń i środków transportu. W gospodarstwach średnio-dużych stanowiły one najwięcej (32,4%) i było to prawie 2,5-krotnie więcej niż w gospodarstwach bardzo małych. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa powyżej 25 tys. euro SO, jednakże wynosił on tylko około 3%.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

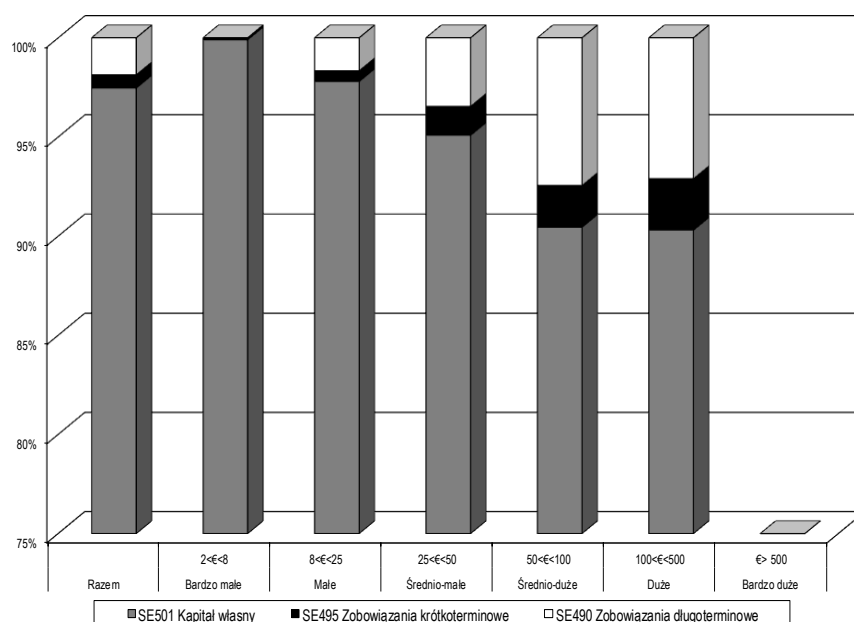
W strukturze aktywów obrotowych w większości analizowanych klas wielkości ekonomicznej udział zapasów produktów rolniczych oraz pozostałych aktywów obrotowych był na zbliżonym do siebie poziomie - w przedziale od 32,7% do 49,9% w gospodarstwach średnio-dużych (patrz: Wykres 2.2-29). Jedynie w grupie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) dominowały pozostałe aktywa obrotowe, których udział wynosił 50,2%, natomiast udział zapasów był na poziomie 32,7%. Stado obrotowe w zbiorowości gospodarstw stanowiło średnio 20,9% wartości aktywów obrotowych. W poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej było to od 17% (gospodarstwa duże) do 22,3% (gospodarstwa małe).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

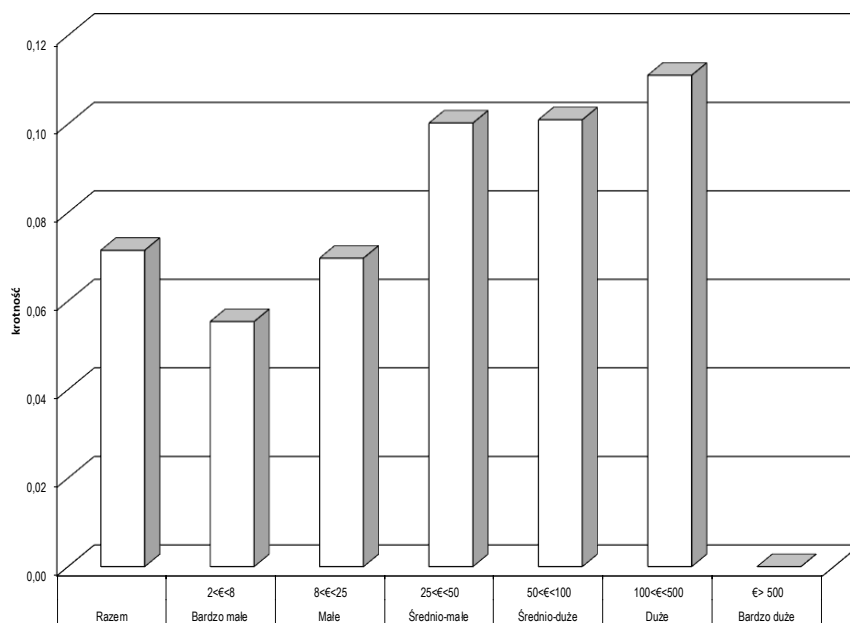
Struktura pasywów również wykazała silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw dużych (100-500 tys. euro SO) wyniosło 9,7%, przy czym prawie 3/4 kapitałów obcych stanowiły kredyty długoterminowe. W klasach poniżej 50 tys. euro SO zadłużenie wyniosło mniej niż 5%, a w gospodarstwach najmniejszych tylko 0,1%. W zdecydowanej większości gospodarstw większą jego część stanowiły zobowiązania długoterminowe, przeciętnie 73,7%.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2)¹³ w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) zwiększał się wraz z wielkością ekonomiczną osiągając najwyższy poziom w gospodarstwach dużych (0,11). Przeciętnie w regionie Małopolska i Pogórze relacja ta wyniosła 0,07.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

¹³ Patrz: przypis 9 na str. 31.

Wnioski

1. Gospodarstwa regionu Małopolska i Pogórze stanowiły 20% ogólnej liczby gospodarstw pola obserwacji Polskiego FADN. W strukturze gospodarstw w tym regionie dominowały gospodarstwa z mieszaną produkcją (wielokierunkowe) – 53,8%. Gospodarstwa tego typu w polu obserwacji Polskiego FADN posiadały w swoich zasobach 51,4% użytków rolnych, 54,3% pogłównia zwierząt i 48,4% zasobów pracy.
2. Rozkład gospodarstw rolnych w regionie Małopolska i Pogórze według wielkości ekonomicznej jest silnie prawoskośny. Udział gospodarstw najmniejszych (zaliczanych do klasy od 2 do 8 tys. euro SO) stanowił 56%, podczas gdy gospodarstw największych (powyżej 100 tys. euro SO) tylko 1,1%. Dane te wskazują, że gospodarstwa rolne funkcjonujące w tym regionie charakteryzują się niskim stopniem specjalizacji i zdominowane są przez gospodarstwa bardzo małe.
3. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród typów rolniczych uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (38 285 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w hodowli zwierząt trawożernych (2 050 zł). Z kolei wśród grup zdefiniowanych wielkością ekonomiczną, przeciętnie najwyższą wartością dodaną na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się gospodarstwa średnio-duże (6 262 zł), a najniższą gospodarstwa z grupy gospodarstw bardzo małych (2 381 zł).
4. W analizowanych grupach gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w hodowli trzody chlewnej (56 582 zł) i gospodarstwa ogrodnicze (51 965 zł) oraz gospodarstwa duże (175 917 zł). Najniższymi wartościami charakteryzowały się natomiast gospodarstwa utrzymujące zwierzęta trawożerne (16 112 zł) i gospodarstwa mieszane (18 105 zł) oraz gospodarstwa bardzo małe (11 939 zł). Wysokość dochodów powiązana była ze skalą produkcji, która w większości gospodarstw regionu Małopolska i Pogórze była niewysoka. Stąd też istotne było zewnętrzne wsparcie finansowe (tj. dopłaty). Pomimo to gospodarstwa specjalizujące się w hodowli trzody chlewnej oraz specjalizujące się w uprawach ogrodniczych osiągnęły dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną znacząco wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. W klasyfikacji wg wielkości ekonomicznej, DzRGR na osobę pełnozatrudnioną na poziomie wyższym od przeciętnego wynagrodzenia netto uzyskały gospodarstwa o wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO. Oznacza to, że prawie 92% gospodarstw tego regionu miało dochód poniżej tego progu.

5. Najwyższy wskaźnik relacji dopłat do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w hodowli zwierząt trawożernych (98%). Według grupowania względem wielkości ekonomicznej przeciętnie najwyższy udział dopłat w dochodzie zaobserwowano w gospodarstwach sklasyfikowanych w grupie od 2 do 8 tys. euro SO (58%). Z jednej strony, przeciętnie, najmniej uzależnione od dopłat były gospodarstwa ogrodnicze (4,3%), a z drugiej strony gospodarstwa duże o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (22,7%). Prawidłowość ta odzwierciedla powiązanie kwoty wsparcia z zasobami ziemi rolniczej.
6. Wartość dodaną netto wypracowaną w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną (AWU) porównywalną i wyższą od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (39 877 zł/osobę w 2019 roku) osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił blisko 8,3%. Analizując średnie wyniki dla typów produkcyjnych, w tej grupie znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w hodowli trzody chlewnej i uprawach ogrodniczych.
7. Wartość bezwzględna zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym) była najniższa w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (70 zł), charakteryzowała je również dość niska wartość przekazania produktów do gospodarstwa domowego (659 zł). Najniższą wartością przekazania charakteryzowały się gospodarstwa ogrodnicze (510 zł), jednakże w ich przypadku wartość zużycia wewnętrznego była prawie 4-krotnie wyższa niż wartość przekazania produktów do gospodarstwa domowego. W ujęciu wielkości ekonomicznej gospodarstw, zużycie wewnętrzne rośnie od 5 180 zł w gospodarstwach bardzo małych do 60 045 zł w gospodarstwach dużych. Przy czym udział zużycia wewnętrznego w strukturze produkcji jest wyraźnie mniejszy w gospodarstwach charakteryzujących się dużą wielkością ekonomiczną niż w gospodarstwach małych i średnich.
8. Najniższy udział kapitałów obcych w finansowaniu składników majątku gospodarstwa, wynoszący 0,1% zaobserwowano w grupie gospodarstw najmniejszych, o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro oraz w grupie gospodarstw o profilu mieszanym – 1,7%. Natomiast wśród gospodarstw o najwyższym stopniu zadłużenia aktywów znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (10%) oraz gospodarstwa z klasy wielkości ekonomicznej 100-500 tys. euro SO (9,7%). Należy zaznaczyć, że w obydwu przypadkach przeważały zobowiązania długoterminowe (w całej zbiorowości przeciętnie 73,7% ogółu zobowiązań).

9. Zaprezentowane wyniki mają charakter średnich ważonych dla gospodarstw towarowych znajdujących się w regionie Małopolska i Pogórze. Oznacza to, że gospodarstwa zakwalifikowane do określonych typów rolniczych, a także klas wielkości ekonomicznej miały zróżnicowane wyniki. Niemniej opracowanie pozwala na wskazanie różnic w skuteczności gospodarowania poszczególnych grup gospodarstw, służących wspieraniu procesów formułowania polityki rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB